

УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ОБОРОННОЇ РОБОТИ
ТА ВЗАЄМОДІЇ З ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ
КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТИ: історія, події та сучасність

Кропивницький
2025

УДК
Ц

Дружинін К.Л., Слінченко В.А.
Ц Цивільний захист Кіровоградщини: історія, події та сучасність. – Кропивницький, 2025. – 74 с.

ISBN

Книга, яку ви тримаєте в руках, підготовлена колективом управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Кіровоградської обласної державної адміністрації. Вона ґрунтовно і виважено висвітлює сторінки історії та сьогодення державної системи цивільного захисту Кіровоградщини.

У ній розповідається про основні етапи становлення системи цивільного захисту, історію надзвичайних ситуацій та небезпечних подій, які в різні часи виникали в нашому регіоні, та згадуються імена тих, хто саме творив цю історію.

Видання містить унікальні архівні документи та рідкісні фотографії.

УДК

Автори висловлюють подяку за надану допомогу в роботі над книгою Сергію Коваленку, Юрію Муконіну, Володимиру Сулігану та Борису Шевченку.

*Книга видана за підтримки
Кіровоградської обласної організації Товариства Червоного Хреста України*

ISBN

© Управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Кіровоградської обласної державної адміністрації, майнові права, 2025
© Видавець Лисенко С.В., 2025

ДОРОГІ ЧИТАЧІ!

Шановні колеги та ветерани цивільного захисту!

Видання, яке ви тримаєте в руках, підготовлене Управлінням з питань цивільного захисту Кіровоградської обласної державної адміністрації. Воно присвячено тим, хто рятує інших, ризикуючи власним життям.

Цей текст – своєрідний нарис із історії цивільного захисту нашої області, що охоплює окремі моменти від минулого до наших днів. Це видання розкриває ключові етапи та події в історії цивільного захисту Кіровоградщини.

У сучасному розумінні цивільний захист – це державна система органів управління, сил і засобів, що створюється для організації і забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного,

екологічного, природного та воєнного характеру. Основні завдання служби – безпека населення та майна в умовах надзвичайних ситуацій.

Саме тому до основних заходів у сфері цивільного захисту належать питання оповіщення та інформування населення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, організація укриття людей в захисних спорудах цивільного захисту, організація та проведення евакуаційних заходів, інженерний захист територій тощо.

З метою забезпечення ефективної реалізації державної політики та оперативного реагування на загрози або виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру в регіоні створена та функціонує територіальна підсисте-

ма єдиної державної системи цивільного захисту Кіровоградської області, до складу якої входять чотири ланки. Вони утворені в адміністративних районах області, та ще діє 49 субланок, утворених в межах територіальних громад. Це команда відданих фахівців, які забезпечують відповідальне керівництво та взаємодію з усіма складовими системи цивільного захисту в нашому регіоні.

Останні події в Україні свідчать про те, наскільки важливим стало питання цивільного захисту. В умовах загрози воєнного характеру ця система виступає важливим засобом захисту мирного населення. У зоні відповідальності управління – фонд захисних

споруд, його нарощення та належний стан, інформування населення про сигнали повітряної тривоги, відновлення роботи постраждалих від ворожих обстрілів об'єктів інфраструктури, забезпечення життєдіяльності постраждалого населення, виявлення вибухонебезпечних предметів та багато інших функцій, пов'язаних із організацією безпечного середовища для жителів області.

Контроль за безпекою, порятунком людей, реагування на техногенні аварії та природні катаклізми – все це завдання, які надзвичайники, а в сучасних умовах вони герої, взяли на себе.

Бережіть себе та близьких. Разом ми сила!

*Володимир СЛІНЧЕНКО,
начальник Управління
з питань цивільного захисту,
оборонної роботи та взаємодії
з правоохоронними органами
Кіровоградської облдержадміністрації.*

ГЛАВА І. ВІХИ ЦИВІЛЬНОЇ ОБОРОНИ: ФОРМУВАННЯ, РОЗВИТОК І СЬОГОДЕННЯ

Первинним чинником розуміння сучасної моделі організації цивільного захисту України, механізмів державного управління та регулювання зазначеної сфери діяльності є розуміння процесів історичної послідовності формування в державі системи захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Вивчення історії становлення цивільного захисту дозволяє усвідомити основні умови та небезпеки, що впливали на суспільство в певні історичні періоди, та ще те, які саме заходи застосовувались для зниження ризику їхнього впливу на життя та здоров'я людей. Знання первинних джерел і аспектів історичного формування та послідовності розвитку системних підходів щодо захисту державних інтересів країн світу дозволяє чітко окреслити мотивацію та підґрунтя становлення світової системи цивільного захисту, а також вплив зовнішньополітичних факторів на формування національної системи, її стратегічну мету, основні цілі та завдання.

Становлення системи цивільного захисту відбувалось у кілька етапів, і спочатку вона була жорстко прив'язана до воєнного часу.

Починаючи з XVI століття, між окремими державами неодноразо-

Битва під Сольферіно

во підписувались угоди про забезпечення та полегшення долі поранених воїнів. З 1551 по 1864 рік таких договорів було близько 290. Вирішальним

*Жан-Анрі Дюнан (1828–1910),
громадській діяч, засновник Міжнародного
Комітету Червоного хреста*

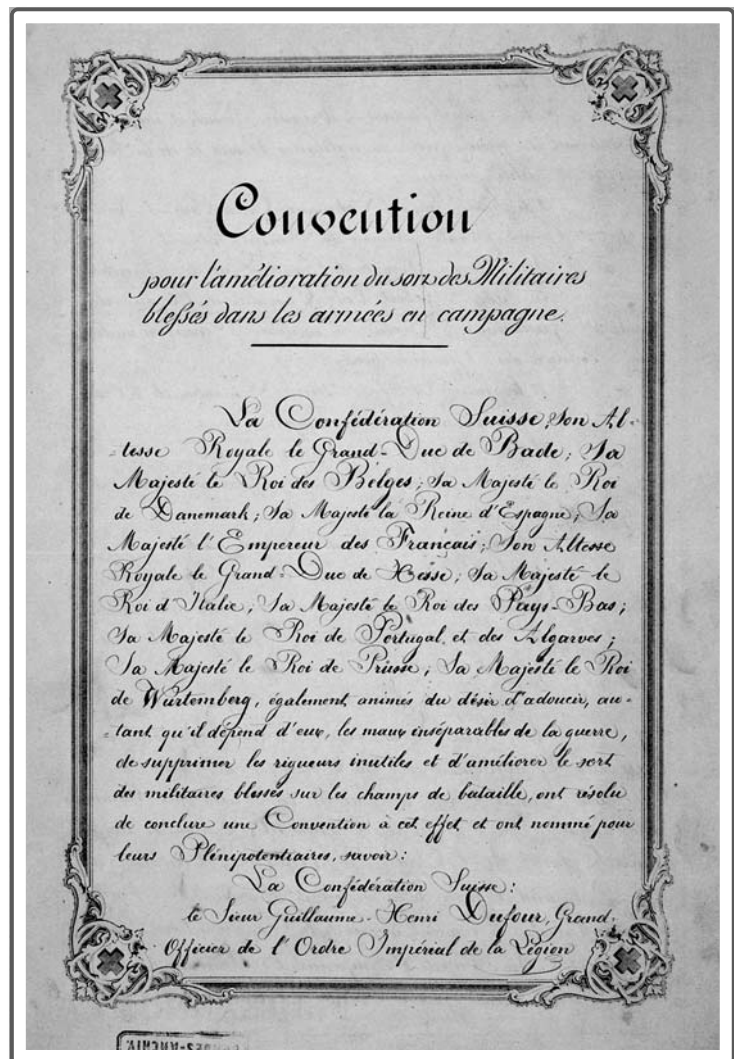
моментом стала битва при Сольферіно, яка відбулась 24 червня 1859 року в ході австро-італо-французької війни. Небували масштаби кровопролиття в бою, коли загинуло та було поранено близько 23 тисяч чоловік, справили шокуюче враження на швейцарського підприємця Жан-Анрі Дюнана, він разом з юристом Густавом Муанье ініціював створення організації, яка згодом отримала назву «Міжнародний Комітет Червоного Хреста».

Завдяки енергії та зусиллям цих людей 26 жовтня 1863 року в Женеві відбувся міжнародний з'їзд, відомий під назвою Першої Женевської конференції. Він постановив прийняти на себе турботу про заснування в різних державах національних спілок для догляду за пораненими та хворими. Незважаючи на приватний характер конференції, вона представила уряду побажання про скликання конгресу з питання про визнання нейтралітету за товариствами, що надають медичну допомогу на війні пораненим і хворим. Внаслідок цієї резолюції швейцарська союзна рада звернулася до урядів 25 держав із запрошенням надіслати представників на конгрес. Тільки 16 держав тоді відгукнулися на цей заклик і надіслали своїх уповноважених.

Конгрес тривав у Женеві з 8 по 22 серпня 1864 року і прийняв конвенцію, яка гарантувала

недоторканість військових госпіталів, медичного персоналу та прав поранених, які потрапили до полону. В якості захисного знаку було обрано червоний хрест на білому фоні – на честь прапора батьківщини Жана-Анрі Дюнана. Ініціативний комітет, що підготував і скликав Женевську конференцію, був перетворений у Міжнародний Комітет Червоного хреста.

Женевська конвенція була підписана тільки 12 державами, а ратифікована дев'ятьма: Швейцарією, Великим герцогством Баден, Бельгією, Данією,

Оригінал першої сторінки Женевської конвенції 1864 року

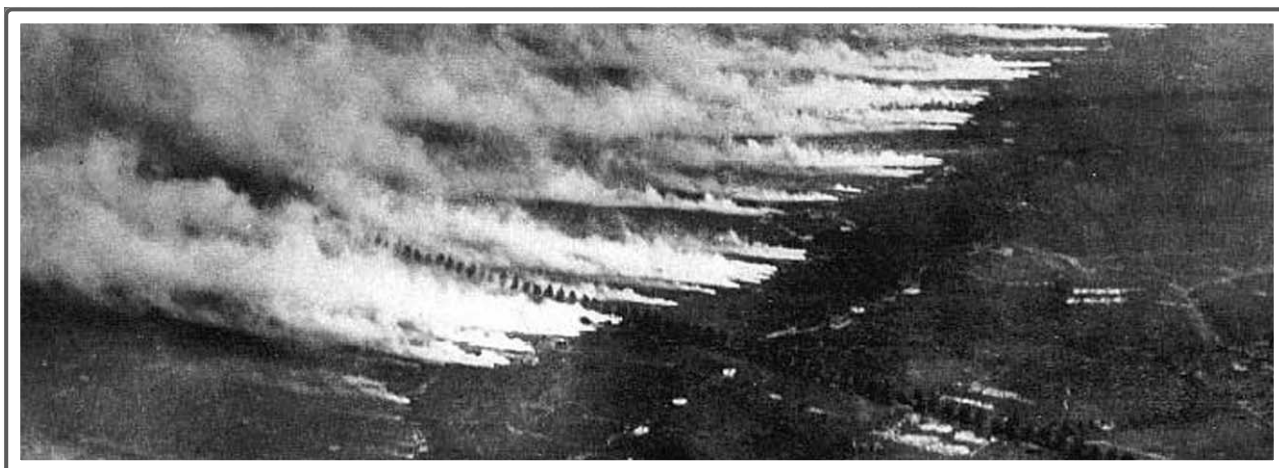

Друга Гаазька конференція 1907 року

Іспанією, Францією, Італією, Швецією та Норвегією і Нідерландами. До 1907 року до неї приєдналось ще 37 країн. Цього ж року на 2-й Гаазькій конференції дія Женевської конвенції була поширена також на морську війну, при чому всі держави, які підписали конвенцію 1907 року, зобов'язувалися дотримуватися Женевської конвенції,

якщо навіть вони раніше й не приєдналися до неї.

Згодом, за часів Першої світової війни, німецькою армією у 1915 році було вперше застосовано хімічну зброю у вигляді газової атаки хлором. Її жертвами стали 5 тисяч французьких та бельгійських солдат. А у 1917 році, недалеко від бельгійського міста Іпр, німецькі

Газова атака німецьких військ під м. Іпр. 1915 рік

війська пустили на французькі окопи газ, який отримав назву «іприт».

Воєнні дії Германії призвели до «хімічної гонки озброєння». Франція, Велика Британія та США розпочали розробку та виробництво власної зброї масового знищення, що почала застосовуватись у воєнних діях.

Внаслідок дії отруйних речовин отримали ушкодження від 1,2 мільйона до 1,5 мільйона людей, загинуло від 30 тисяч до 91 тисячі військових країн учасниць військових подій того часу.

Історично зафіксована реальність подій та масштабність наслідків застосування хімічної зброї дає розуміння обставин та умов, за яких склалась життєва необхідність прийняття заходів, що сприяли протидії таким катастрофам. Адже загроза ураження такою зброєю нависла не тільки над військовими, а й над населенням прифронтових районів.

Крім того бурхливий розвиток військової авіації дав змогу бомбардувати об'єкти не лише на лінії фронту, а й в глибині прифронтової зони. Тому у 20-ті роки минулого століття були прийняті масштабні рішення, спрямовані на утворення місцевої, а потім і загальнодержавної системи протиповітряної оборони.

Вагомим інструментом міждержавного регулювання в сфері цивільної безпеки за наслідками Першої світової війни можна вважати підписання 28 світовими державами у 1925 році так званого Женевського протоколу, що підтверджував положення ст. 23, 24

Гаагської конвенції 1907 року та фіксував заборону застосування у військових конфліктах задушливих, отруйних або інших подібних газів і бактеріологічних засобів, але не обмежував їхнього виготовлення та зберігання.

Зазначений період історії можна вважати першим етапом становлення цивільної оборони, що завершився ратифікацією Женевського протоколу. Події Першої світової війни та подальші військові конфлікти підсилювали рівень суспільної небезпеки, що

*Жорж Сен Поль (1870–1937),
генерал медичної служби, засновник
Асоціації женеvських зон безпеки*

послугувало необхідності прийняття рішень, спрямованих на упередження загроз і як наслідок прийняттю відповідного міждержавного регуляторного акту. Він був спрямований на обмеження використання зброї масового ураження та на питання захисту громадян у період потенційних війн,

що можливо розглядати як формування підґрунть сучасного поняття «цивільний захист».

В цей час, а саме в 1931 році, французький військовий лікар Жорж Сен Поль став засновником Асоціації женецьких зон безпеки, яка займалась створенням теорій, призначених для розміщення цивільного населення під час військових конфліктів, передбачаючи принципи Женевських конвенцій 1949 року. Ця організація з часом перетворилась у Міжнародну організацію цивільної оборони.

Історія цивільного захисту в сучасній Україні передусім пов'язана зі становленням і розвитком Цивільної оборони СРСР. Становлення цивільного захисту в Україні базується на різних періодах державного регулювання – від системи протиповітряного та протихімічного захисту до штабів цивільної оборони, Міністерства надзвичайних ситуацій України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

З 1918-го до 1932 року на території України були створені необхідні організаційні та матеріальні передумови для функціонування загальнодержавної системи місцевої протиповітряної оборони та її складової підсистеми – навчання керівних кадрів повітряно-хімічної оборони для потреб центральних і місцевих органів влади та населення з питань захисту від повітряного та хімічного нападу.

У 1932 році в місті Києві створюються Курси удосконалення старшо-

*Заняття з протиповітряної та протихімічної підготовки.
Фото 1930-х років*

го керівного складу протиповітряної оборони. Ці курси здійснювали підготовку керівників служб місцевої протиповітряної оборони за напрямком оповіщення і зв'язку, медико-санітарної служби, охорони порядку і безпеки, сховищ, транспорту, торгівлі й громадського харчування, водопостачання, відновлення будинків, доріг і мостів, світломаскування.

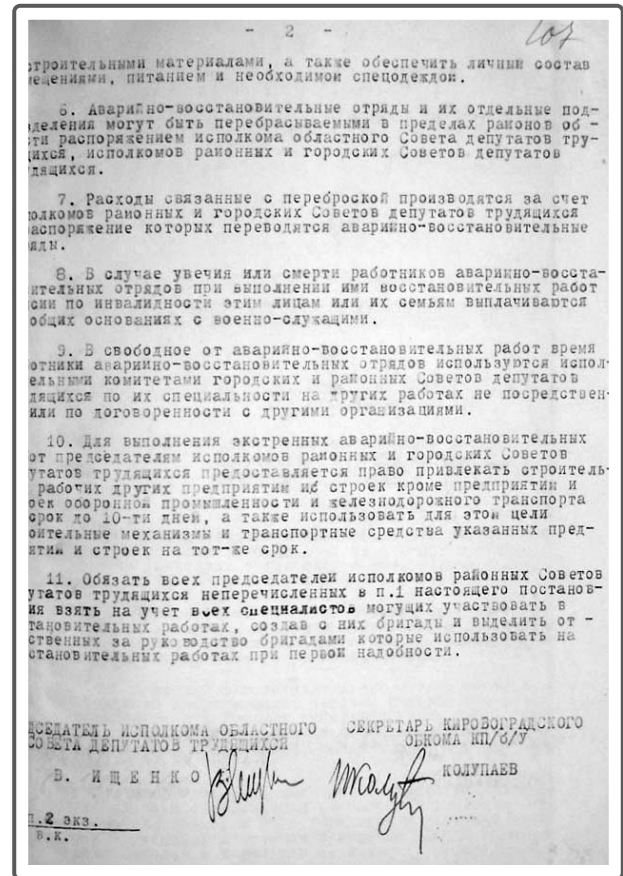
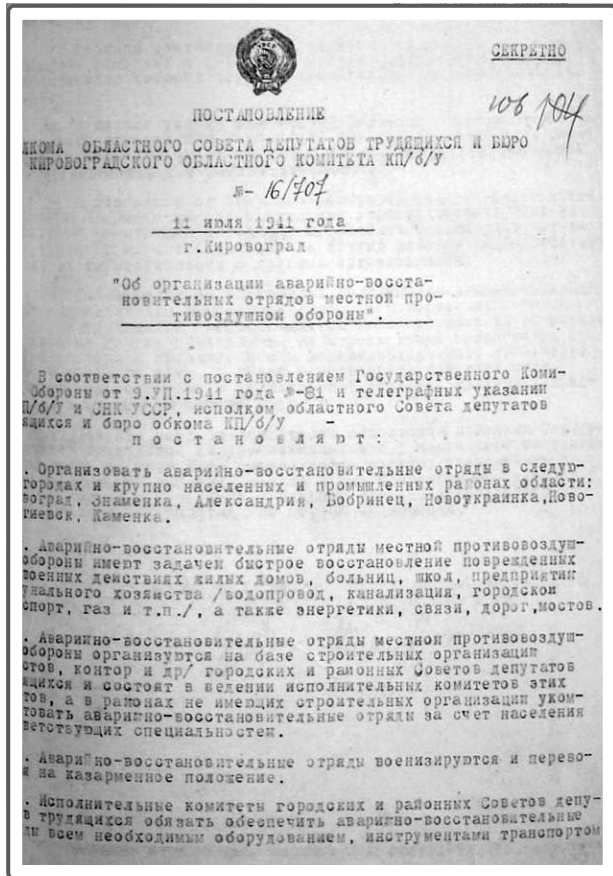
4 жовтня 1932 року в Радянському Союзі вийшла постанова уряду, яка затвердила положення про протиповітряну оборону території держави. Цей документ ознаменував собою утворення місцевої протиповітряної оборони країни (МППО), основи май-

бутньої цивільної оборони. Вона призначалась для забезпечення захисту населення та територій від повітряного нападу противника.

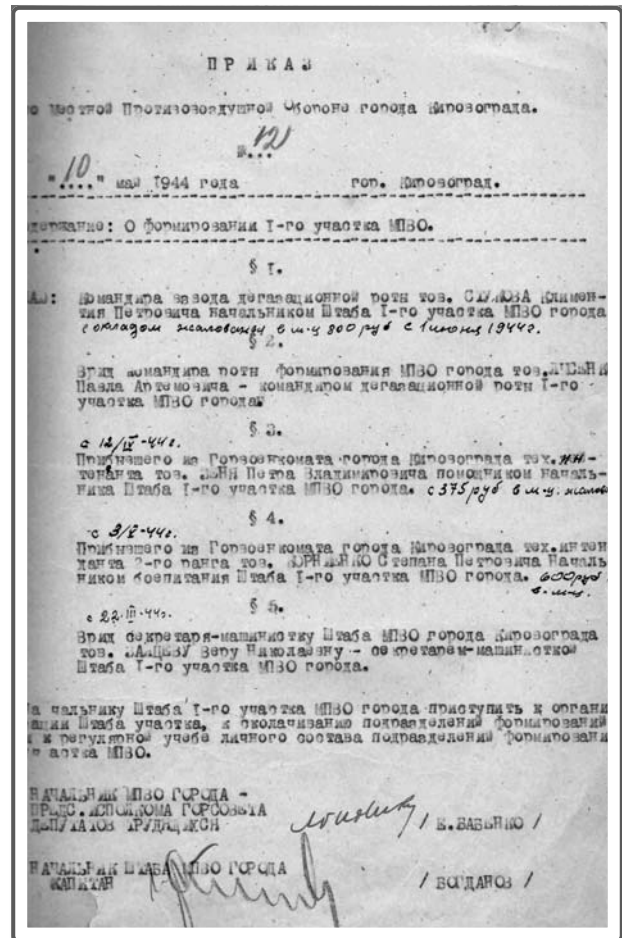
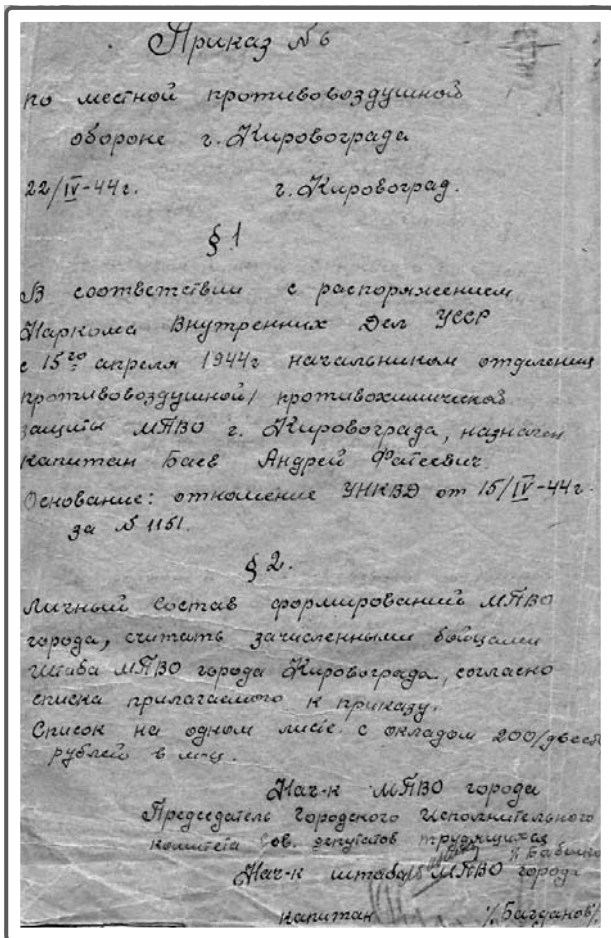
У період Другої світової війни система протиповітряної оборони відіграла важливу роль у забезпеченні обороноздатності країни. Поштовхом до розвитку цієї структури слугувала життєва необхідність захисту народного господарства та населення, що призвело до необхідності термінового розширення функцій протиповітряної оборони щодо проведення обов'язкової підготовки населення до дій в умовах війни та організації захисту населення. В перший рік війни, відповідно до загальної інформації

Комітету оборони СРСР, було пристосовано та побудовано захисних укриттів у кількості, що забезпечувала можливість перебування в них майже 20 мільйонів осіб. Спеціальну підготовку пройшли близько 53 мільйонів громадян країни, а в місцевих підрозділах ППО нараховувалось понад 6 мільйонів людей.

З перших днів війни на Кіровоградщині були створенні та активно діяли в умовах нальотів ворожої авіації загони місцевої протиповітряної оборони, що склалися в основному з жінок, які не підлягали мобілізації. Про це свідчать історичні документи, які зберігаються у фондах Державного архіву Кіровоградської області.

Постанова виконкому Обласної ради депутатів трудящих і бюро Кіровоградського обласного комітету КП(б)У від 11 липня 1941 року

Накази по місцевій протиповітряній обороні м. Кіровограда, 1944 року

Одразу після звільнення території Кіровоградщини від гітлерівської окупації в містах і районах області розпочалося утворення структури та підрозділів місцевої протиповітряної (протихімічної) оборони. Особовий склад формувань МППО зараховувався бійцями утворених штабів МППО з призначенням їм грошового та інших видів забезпечення.

Всього за роки війни підрозділи МППО успішно впоралися з ліквідацією наслідків понад 30 тисяч нальотів фашистської авіації, яка скинула на наші міста біля 1 млн. 600 тисяч фугасних та запальних бомб. Було ліквідовано понад 90 тисяч пожеж, 32 тисячі великих аварій на об'єктах народного

господарства, знешкоджено 430 тисяч фугасних авіаційних бомб і майже 2,5 млн. снарядів та мін, відновлено 15 тисяч житлових та громадських будинків.

Винайдення та застосування наприкінці війни ядерної зброї послугувало поштовхом до вдосконалення системи, а також органів протиповітряної оборони. Ядерні атаки японських міст Хіросіма та Нагасакі, здійснені збройними силами США, призвели до миттєвої загибелі 130 тисяч мешканців міст, а загальна кількість померлих до кінця 1945 року склала ще близько 500 тисяч осіб. Новий аспект суспільної небезпеки, пов'язаний з появою нової зброї ма-

Наслідки застосування США ядерної зброї м. Хіросіма

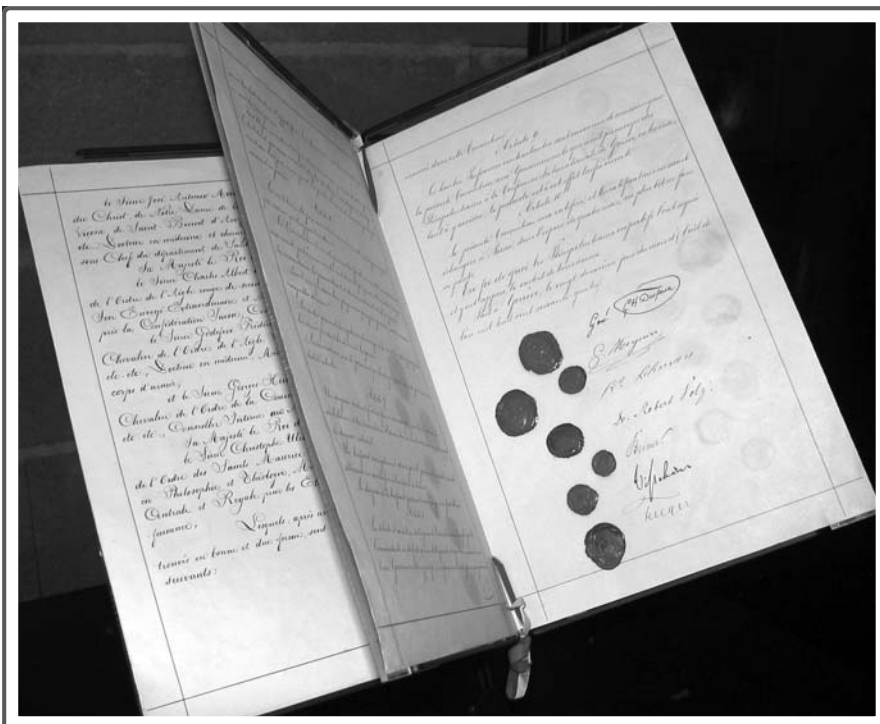
сового ураження, потребував удосконалення і підвищення ефективності захисту населення та народного господарства країни. У післявоєнний період з метою подальшого укріплен-

ня обороноздатності протиповітряна оборона організовувалась по всій території країни.

Із закінченням Другої світової війни відбулась зміна світових зовнішніх

політичних факторів. Катастрофічні наслідки війни призвели до підписання норм міждержавного регулювання – Женевських конвенцій «Про захист жертв війни» (1949), що складаються із чотирьох універсальних міжнародних договорів:

– Конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у регулярних арміях;

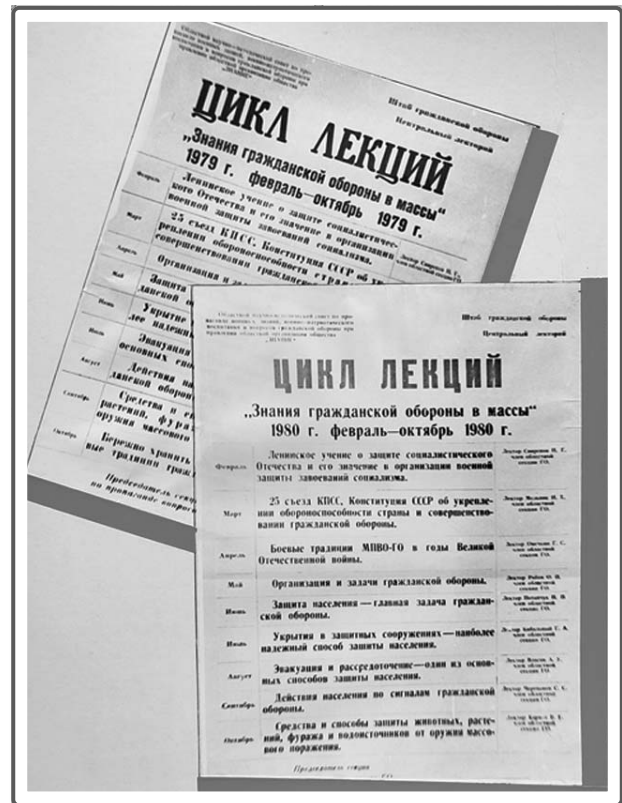
Женевські конвенції 1949 року

- Конвенція про поліпшення долі поранених, хворих і осіб, що потерпіли в корабельних аваріях, зі складу збройних сил на морі;
- Конвенція про поводження з військовополоненими;
- Конвенція про захист цивільного населення під час війни.

Особливе значення в міждержавному регулюванні, спрямованому на забезпечення суспільного захисту, відіграла IV Женевська конвенція «Про захист цивільного населення під час війни». Положення цієї конвенції проголосили основи міжнародних норм захисту кожної особи, яка опинилась у зоні збройного конфлікту, незалежно від її національності чи території перебування. Вона встановили права на повагу до кожної особистості, честі, сімейних прав, релігійних переконань, обрядів та звичаїв.

Зазначений період можливо вважати другим етапом формування цивільної оборони, що завершився ратифікацією Женевських конвенцій, а IV Женевську конвенцію – першим документом міжнародного права, яким окремо виділено питання захисту цивільного населення.

У післявоєнний період перед МППО стояли паралельно два завдання: по-перше, участь у відновленні народного господарства, по-друге, уточнення завдань та удосконалення організаційної структури з урахуванням узагальнення досвіду, набутого у роки Другої світової війни, а також необхідності подальшого зміцнення

*Цикл лекцій з цивільної оборони
1970–1980 роки*

обороздатності країни. З урахуванням цього МППО організовувалась по всій території країни. Масовими формуваннями стали об'єктові та аварійно-відновлювальні загони міст. У 1956 році була запроваджена 12-годинна програма підготовки населення, у 1957-му – 22-годинна. Наприкінці 50-х – на початку 60-х років розпочався новий важливий період у розвитку системи МППО.

Для навчання усіх верств населення діям в надзвичайних ситуаціях директивою міністра оборони СРСР у 1957 році була заснована мережа курсів цивільної оборони.

Зокрема в Кіровоградській області були утворені 387 курсів цивільної оборони. В подальшому для масово-

*Муконін Ю.В., з 1997 по 2004 роки
начальник курсів цивільної оборони
Кіровоградської області, нині викладач
навчально-методичного центру
ЦЗ та БЖД області*

го залучення населення до навчання утворювались районні та міжрайонні курси цивільної оборони, які підпорядковувались обласним курсам. У 1998 році ці 387 курсів цивільної оборони були реорганізовані в Курси цивільної оборони Кіровоградської області, а в 2005 році – в Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області.

У липні 1961 року місцева протиповітряна оборона була перетворена у Цивільну оборону, яка стала складовою частиною системи загальнодержавних оборонних заходів, що здійснювалися в мирні та воєнні часи з метою захисту населення і народного господарства країни від зброї масового ураження та інших засобів масового ураження противника. А також

Заняття формувань цивільної оборони. Фото 1970-х років

для проведення рятувальних та невідкладних аварійно-рятувальних робіт в осередках ураження, зонах можливого затоплення. Були утворені штаби цивільної оборони усіх республік, областей, міст, районів, об'єктів народного господарства. Таким чином система цивільної оборони охопила всю країну й почала будуватися за територіально-виробничим принципом.

У 70-х роках розпочався новий етап у розвитку та вдосконаленні цивільної оборони. Здійснено цілий комплекс організаційних заходів щодо перебудови усіх ланок цивільної

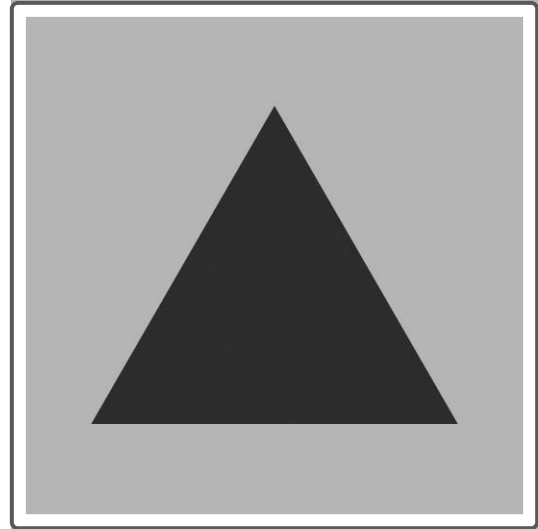

оборони: вдосконалено органи управління, організацію зв'язку, забезпечення невоєнізованих формувань сучасними засобами захисту, уточнені плани та завдання цивільної оборони, що вирішуються у мирний та воєнний часи.

За період існування Штабу цивільної оборони Кіровоградської області з 1961 по 1998 роки його очолювали Потапчук П.П., Свірепов М.Г., Шестак В.М., Мельник І.Т., Волков В.В., Тимофієв К.М.

Емблема Міжнародної організації цивільної оборони

Міжнародний розпізнавальний знак цивільної оборони

Особливою віхою в історії цивільної оборони світу можна вважати створення Міжнародної Організації Цивільної Оборони (МОЦО). Офіційною датою утворення цієї організації прийнято вважати 1 березня 1972 року, саме цього дня набрав чинності Статут Міжнародної Організації Цивільної Оборони, якій схвалили 18 держав світу. В 1972 році МОЦО отримала статус міжурядової організації, а

в даний час до неї входять більше 50 держав світу, ще 10 країн приєдналися до них в якості спостерігача. Участь України в МОЦО в якості спостерігача оформлена згідно з дорученням прем'єр-міністра України від 25 липня 1998 року.

Серед основних напрямків діяльності МОЦО слід виділити наступні: підготовка національних кадрів в галузі управління в період надзвичай-

Четвертий енергоблок Чорнобильської атомної електростанції після аварії

них ситуацій; надання технічної допомоги державам у створенні та вдосконаленні систем попередження надзвичайних ситуацій і захисту населення; пропаганда досвіду і знань з цивільної оборони і питання управ-

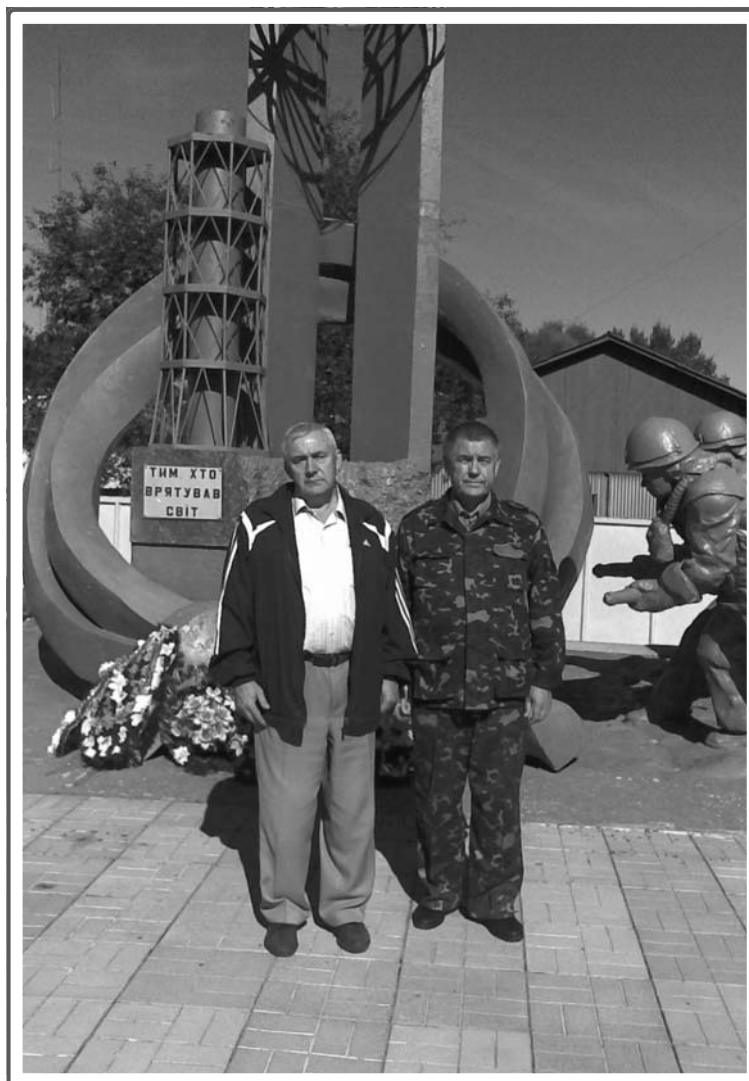
ління в період надзвичайних ситуацій.

Підготовка фахівців проводиться в Навчальному центрі цивільної оборони в Швейцарії.

Починаючи з 1990 року щорічно 1 березня День цивільної оборони відзначають всі країни, які вступили в Міжнародну Організацію Цивільної Оборони, в тому числі й Україна.

У період 70-80-х років цивільна оборона була орієнтована в основному на дії в умовах ведення війни зі застосуванням зброї масового ураження. Це було обумовлено політичною ситуацією того часу. Разом з тим час і обставини вимагали більш конкретного повороту всієї системи цивільної оборони до проблем, пов'язаних з попередженням і ліквідацією наслідків стихійних лих, аварій та катастроф, рятування та збереження життя людей.

Серйозним випробуванням для населення України стала аварія на Чорнобильській АЕС. 26 квітня 1986 року в Чорнобилі світ вперше реально зіткнувся з такою страшною силою, якою є ядерна енергія, що вийшла з-під контролю. Аварія, яка сталась на Чорнобильській атомній елек-

Ліквідатори аварії на ЧАЕС Дубенський О.М. та Волков В.В. біля пам'ятника «Героям Чорнобиля» в місті Чорнобиль

Перепустка на право в'їзду на територію зони відчуження, видана Дубенському О.М. у 1986 році

тростанції, залишається найбільш трагічною та важкою за своїми наслідками техногенною катастрофою в сучасній історії світу.

Участь в ліквідації Чорнобильської катастрофи приймали багато наших земляків, мешканців Кіровоградщини.

Чорнобильська катастрофа та інші тяжкі надзвичайні ситуації об'єктивно довели необхідність докорінних змін в призначенні Цивільної оборони, формах її функціонування, забезпечення, фінансування та в інших сферах. Позачерговими кроками на шляху цих змін були такі, як вихід з-під протекторату Міноборони і підпорядкування системи цивільним органам влади, переміщення акцентів з воєнного призначення на завдання мирного часу, реформування й переоснащення сил відповідно до нового призначення.

Йшов час, змінювалась політична ситуація. На політичній карті світу утворилася нова суверенна держава – Україна. Нинішня Цивільна оборона країни є державною системою органів управління, сил та засобів, яку створено для організації і забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного, воєнного і соціального характеру, і це визначення докорінно відрізняє її від того, що було раніше.

Послідовно, починаючи з 1991 року, цивільний захист України функціонує на засадах відповідних законів, дія

яких і механізми підкріплені цілим пакетом нормативних актів.

За понад тридцять років становлення України як незалежної держави цивільна оборона постійно удосконалюється, відповідає вимогам часу, стає більш професійною. 28 жовтня 1996 року Указом Президента України було відкрито нову сторінку літопису Цивільної оборони країни – утворено Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, яке згодом у 2012 році було реорганізоване в Державну службу України з надзвичайних ситуацій.

У червні 1998 року Штаб цивільної оборони Кіровоградської області було реорганізовано в Управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Кіровоградської обласної державної адміністрації. У різні часи його існування управління очолювали Тимофієв К.М., Федорчак В.В., Деморацький Г.К., Жук В.С. та Слінченко В.А.

Триваючі в державі процеси зміцнення, удосконалення і розвитку системи цивільної оборони України – це безальтернативний шлях до техногенного, екологічного та економічного благополуччя нашої країни, до забезпечення реалізації прав людей на захист їхнього життя і здоров'я та на безпечну життєдіяльність громадян.

ГЛАВА II. ВІД ВІЙСЬК ЦИВІЛЬНОЇ ОБОРОНИ ДО СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Організація цивільного захисту в Україні на всіх етапах його становлення та розвитку безпосередньо пов'язана з національною безпекою і обороною держави. Органи та підрозділи цивільного захисту віднесені до суб'єктів забезпечення національної безпеки України.

З проголошенням незалежності України було розпочато законодавче оформлення Цивільної оборони як державної системи органів управління та сил реагування для організації і здійснення заходів щодо захисту населення від впливу негативних чинників надзвичайних ситуацій.

У період 1992–1996 років державна система реагування на надзвичайні ситуації розвивалася в рамках Цивільної оборони України, яка функціонувала на основі Концепції цивільної оборони України, схваленої Постановою Верховної Ради України.

Система цивільної оборони концептуально створювалася як складова загальної оборони України й державної системи запобігання надзвичайним ситуаціям та дій у разі їхнього виникнення. Її основу становили війська Цивільної оборони, що на початку 1992 року були виведені зі складу Збройних Сил України і передані з усім особовим складом, озброєнням і матеріально-технічною базою в підпорядкування Штабу цивільної оборони України.

*Нарукавний знак підрозділів
МНС України*

Головними завданнями військ Цивільної оборони були питання забезпечення постійної готовності до проведення рятувальних та інших невідкладних робіт, проведення заходів, спрямованих на захист та зменшення втрат населення і матеріальних цінностей від наслідків надзвичайних ситуацій.

На Кіровоградщині війська Цивільної оборони були представлені дислокованим в області 290 об'єднаним загоном оперативного реагування Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій, якому в березні 1997 року було присвоєне умовне найменування військова частина Д0070.

Цей рятувальний підрозділ виник, як то кажуть, не на порожньому місці. Після завершення робіт із вивезення з

*Будівля штабу військової частини Д0070,
зараз в ній знаходиться АРЗ СП ГУ ДСНС України
у Кіровоградській області*

Україні ядерних боєприпасів на державному рівні було прийняте рішення про перепорядкування 290 об'єднаного загону спеціального призначення 43 ракетної армії Міністерства оборони України Міністерству України з питань надзвичайних ситуацій. Так розпочалась принципово нова сторінка історії військової частини, особовий склад якої став рятувальниками.

Почесне і гуманне призначення військової частини особовий склад сприйняв з розумінням і ентузіазмом. Освоїли нові професії, оволоділи новою технікою і приступили до виконання завдань рятувальної справи без зниження готовності до дій за призначенням та забезпечення реагування на надзвичайні ситуації з перших днів служби в військах МНС України.

Процес реформування частини та її переходу на нові штати відбувався під вмілим керівництвом тодішнього командира полковника Генсіцького І.І.

На цьому етапі основним завданням для частини стало забезпечення реальної готовності до реагування на надзвичайні ситуації і проведення рятувальних та інших невідкладних

*Нарукавний знак підрозділів
військової частини Д0070*

*Начальник штабу ЦО області Костянтин Тимофієв,
заступник міністра МНС України Володимир Волков та
командир 290 Об'єднаного загону оперативного реагування
Іван Генсіцький*

робіт в районах аварій, катастроф та стихійних лих.

Треба зазначити, що колектив частини успішно справився з цим завданням. В 1998 році зведений загін у складі 70 чоловік особового складу та 10 одиниць техніки був піднятий за сигналом «Збір-Аварія» і через 6 годин вибув в Закарпаття, де протягом 3 місяців приймав участь в ліквідації наслідків катастрофічної повені. В наступному 1999 році вже більше 100 чоловік особового складу і 15 одиниць техніки протягом півроку ліквідували наслідки стихійного лиха в Закарпатті.

Період 1998-2004 років характерний великою кількістю залучень підрозділів частини до ліквідації наслідків надзвичайних подій та ситуацій як на території області, так і в інших регіонах України.

Як приклад слід згадати надзвичайну ситуацію, що сталася 27-28 листопада 2000 року внаслідок сильного обледеніння, коли були знеструмлені та позбавлені зв'язку 11 областей України.

Військовослужбовці військової частини Д0070 під час проведення робіт з берегоукріплення в Закарпатській області. Фото 1999 року

В області від стихії найбільше постраждали Благовіщенський (на той час Ульяновський), Голованівський та Гайворонський райони. У постраждалих від стихії районах області робота була спланована, виходячи з наявності власних фінансових ресурсів області та коштів, виділених з ре-

Військовослужбовці військової частини Д0070 ліквідувають наслідки негоди на території Голованівського району Кіровоградської області. Листопад 2000 року

зервного фонду державного бюджету України.

Для ліквідації наслідків негоди військовою частиною Д 0070 було направлено 3 оперативно-рятувальні загоони. Всього до аварійно-рятувальних робіт було залучено 138 чоловік особового складу, 22 одиниці техніки та 9 електростанцій. Особовий склад частини залучався до виконання робіт з демонтажу пошкоджених ліній зв'язку та електропередач. Вже на третій день ліквідації наслідків стихійного лиха було налагоджено безперебійне забезпечення населення питною водою,

хлібом та іншими продуктами харчування.

За підсумками підготовки до дій за призначенням в 1998, 2001-2003 роках частина нагороджувалась перехідним Прапором МНС України «Кращому полку МНС», який згідно рішення керівництва сил МНС України було залишено в Кіровоградському загоні як кращому загоні сил МНС України, який протягом трьох років безперервно займав I місце.

У різні часи об'єднаний загін оперативно-рятувальних МНС України очолювали Генсіцький І.І., Рябов О.С.,

Перехідний прапор МНС України

Комплекс будівель ГУ ДСНС України у Кіровоградській області

Федорчак В.В.,
Купріянов А.С.,
Мельчуцький О.Г.
та Бовтун В.М.

В подальшому об'єднаний загін оперативно-рятувальних МНС України у грудні 2005 року було реорганізовано в аварійно-ряту-

вальний загін спеціального призначення ГУМНС України у Кіровоградській області, який і на теперішній час продовжує славетні традиції своїх попередників у подоланні наслідків надзвичайних ситуацій.

Кардинальні зміни в структурі служби цивільного захисту розпочались з переведення пожежної охорони з Міністерства внутрішніх справ до Міністерства з надзвичайних ситуацій. 27 січня 2003 року Президент України підписав Указ «Про заходи щодо вдосконалення державного управління у сфері пожежної безпеки

Після реформи 2003 року були сформовані нові територіальні органи МНС України, які були утворені на базі управлінь пожежної безпеки територіальних підрозділів МВС України в регіонах.

Наслідком цих реформ стало поступове оновлення пожежно-рятувальної служби Кіровоградщини. В цей період зводяться новобудівлі пожежних депо, проводиться робота з реконструкції вже діючих та оновлюється парк спеціальної пожежної та рятувальної техніки.

Спеціальна інженерна техніка

та захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій», цей документ став для МНС України програмою реформаторського змісту для створення єдиної рятувальної служби: державної за формою і народної по суті. Так як пожежники мають спеціальну підготовку та необхідне обладнання для ліквідації наслідків широкомасштабних катастроф – рятувальна служба була створена на базі підрозділів пожежної охорони.

Разом з оновленням служби з'являються й нові спеціальні підрозділи. Так, у липні 2014 року до складу відділення радіаційного та хімічного захисту аварійно-рятувального загону спеціального призначення У ДСНС України у Кіровоградській області ввійшла пересувна радіаційно-хімічна лабораторія, а в грудні 2015 року утворено відділення водолазно-рятувальних робіт, яке згодом перетворилося в групу водолазно-рятувальних робіт.

Автомобіль хіміко-радіологічної лабораторії та хімічно-розвідувальна машина на базі УАЗ-469

Порятунок людей на воді

На сучасному етапі підрозділи Головного управління ДСНС України у Кіровоградській області – це потужне угруповання сил та засобів, створених на території області для забезпечення надійного захисту населення і території регіону від надзвичайних ситуацій та небезпечних подій.

Заходи щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту

Нарукавний знак підрозділів ДСНС України

населення і територій від них, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, а також ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в області забезпечують 31 державна пожежно-рятувальна частина, на базі яких сформовано 4 державних пожежно-рятувальних загони та аварійно-рятувальний загін спеціального призначення Головного управ-

ління ДСНС України у Кіровоградській області.

Загальна чисельність угруповання сил, які у повсякденній діяльності несуть цілодобове чергування та залучені для проведення першочергових робіт, становить 260 чоловік особового складу та 56 одиниць техніки, з яких 38 основних пожежних автомобілів та 18 автомобілів спеціального призначення.

За часів існування Головного управління його очолювали Адамович О.В., Фісенко В.А., Федорчак В.В., Миронюк В.Г. та Родіонов О.В.

Двадцять років в історичному вимірі – це незначний відрізок часу. Але з моменту створення нової структури рятувальники Кіровоградщини вже встигли завоювати довіру жителів регіону, що поступово перетворює їх на дійсно народну службу порятунку, на допомогу якої можна розраховувати кожному мешканцю області.

Сучасна спеціальна пожежна та рятувальна техніка підрозділів ДСНС України в Кіровоградській області

Пересувний пункт управління ГУ ДСНС України в Кіровоградській області

ПРОФЕСІОНАЛИ

ЗАПОБИГТИ, ВРЯТУВАТИ, ДОПОМОГТИ

ПЕРЕД НИМ ВІДСТУПАЛИ НАВІТЬ НЕПЕРЕБОРНІ ОБСТАВИНИ

Іван Іванович ГЕНСІЦЬКИЙ – людина, яка не здається за жодних обставин

Які саме обставини його не зупинили, скажемо дещо пізніше. Наш співрозмовник 36 років віддав службі у ракетних військах та МНС, працював у річковому координаційному аварійно-рятувальному центрі у Вінниці. Про те, як подавати ідеї Леоніду Кравчуку та таємну, але надзвичайно важливу роботу військових після землетрусу у Спітаку, ви не почуєте ні від кого в Україні.

Іван Іванович безпосередньо доклав зусиль до того, щоб на початку 90-х військова частина в Кіровоградській області відповідала за безпеку транспортування ядерних боєприпасів, а також до створення на її базі аварійно-рятувального загону. І зусилля ці були на наш час майже неймовірними. Іван Іванович служив все своє життя у ракетних військах стратегічного призначення. Остання посада – командир ракетно-технічної бази. Тому, ця служба була частиною його життя, як і колектив військової частини. Саме ці люди могли залишитися

без роботи і засобів до існування, коли наша держава вирішила припинити свій ядерний статус. Тому, командир частини вирішив, що треба написати листа Президенту. Звичайно, це було не просто прохання дати військовим іншу роботу або матеріальну допомогу. Леонід Макарович Кравчук отримав лист від Івана Івановича Генсіцького, у якому зазначалося, що у центрі України є військова частина, фахівці якої мають унікальний досвід експлуатації ядерних боєприпасів і можуть забезпечити їх безаварійне транспортування по території держави. Такий же лист прийшов і до міністра оборони.

Це був 1993-й рік. Час йшов, а відповіді не було. Все йшло до розформування частини. І ось, коли це мало статися, телефонують із Генштабу і повідомляють, що на листі вже стоїть віза Кравчука. Там було вказано на доцільність створення цієї частини. Отже, робота закипіла. Перед початком транспортування ядерної зброї кіровоградська військова частина навіть провела показові навчання із застосуванням авіації перед міністром оборони. А повчитися у наших фахівців було чому.

Перед початком транспортування ядерної зброї кіровоградська військова частина навіть провела показові навчання із застосуванням авіації перед міністром оборони. А повчитися у наших фахівців було чому. Практично це була єдина військова частина на території України, яка контролювала пересування ядерних боєприпасів до кордону і була готова у будь-який момент приступити до вирішення будь-яких завдань, адже на залізниці може трапитись що завгодно. Були фахівці, які могли розібрати і зібрати боєголовку за допомогою спеціальної техніки. До складної роботи з ядерними боєприпасами допускалися лише офіцери та прапорщики з вищою освітою, у яких було достатньо досвіду та теоретичних знань

Практично це була єдина військова частина на території України, яка контролювала пересування ядерних боєприпасів до кордону і була готова у будь-який момент приступити до вирішення будь-яких завдань, адже на залізниці може трапитись що завгод-

но. Були фахівці, які могли розібрати і зібрати боєголовку за допомогою спеціальної техніки. До складної роботи з ядерними боєприпасами допускалися лише офіцери та прапорщики з вищою освітою, у яких було достатньо досвіду та теоретичних знань. Отже, доки вивозили ядерну зброю, працювали чотири чергові зміни, які у будь-який момент чекали виклику. І були готові працювати з усіма типами ядерної зброї – починаючи від крилатих ракет і закінчуючи оперативно-тактичними. Військовослужбовці щодня вчилися працювати в аварійній ситуації. Відповідальність за колектив була дуже високою, тому навіть фахівцям високого класу та їх командиру треба було постійно навчатись.

Так минуло декілька років, упродовж яких військова частина слідувала за безаварійним транспортуванням, яке пройшло без порушень. Потім, після здійснення операції із супроводу, частина знову стала непотрібною, командир звернувся до начальника Генштабу щодо майбутнього частини. Тодішнім міністром надзвичайних ситуацій був наш земляк – Валерій Кальченко. Він був зацікавлений у тому, щоб на базі частини створити аварійно-рятувальний загін, який, враховуючи успішний досвід операції зі супроводу ядерних боєприпасів, взяли до складу новоутвореного Міністерства надзвичайних ситуацій.

За успішну операцію Івану Івановичу вручили медаль «За військову службу Україні», а від міністра оборони він отримав персональну грамоту «За виконання завдання державної ваги». Це лише один з епізодів про те, як він не зупинявся навіть перед непереборними обставинами.

А свій характер доводилося загартовувати ще з курсантського віку. Справа в тому, що в сім'ї Генсіцьких військових не було, але він дуже хотів

ПРОФЕСІОНАЛИ

ЗАПОБІГТИ, ВРЯТУВАТИ, ДОПОМОГТИ

стати військовим та не пройшов іспити, бо не розрізняв кольорів. Наступного року – 1963-го, таки вступив у Саратовське військово-училище. Він просто вивчив на пам'ять книгу із завданнями для вступників. Ось так вдалося перебороти навіть природу. Крім цього, запорукою успішної військової кар'єри стало постійне навчання. Через десять років після випуску, два роки навчався у військової академії в Ленінграді і звичайно ж були постійні курси з вивчення ядерних боєприпасів.

Як би важко не було, співрозмовник не шкодує, що обрав таку професію. Служив і на Закавказзі, в Угорщині і Польщі. Про те, що тоді значило служити в ракетних військах зараз важко і здогадатись. Адже в радянській армії був найжорсткіший режим секретності. І військова частина у Грузії, де служив Іван Іванович, офіційно називалась ремонтно-технічною базою. А закритого найменування ніхто не знав. До речі, коли стався землетрус у Спітаку, що у Вірменії, біля зруйнованого землетрусом міста стояла така ж ракетна база, яку також трусило. І склади, і казарми, і огороження – все постраждало, за винятком приміщень, де зберігались ядерні боєприпаси. Через те, що поштовхи тривали, прийняли рішення провести евакуацію ядерної зброї звідти у Росію. «Провести евакуацію» – це розібрати боєприпас, який перебуває у стані готовності до використання, вийняти електродетонатори з ядерного заряду, потім знов зібрати і після цього вже транспортувати. З усього Кавказу зібрали збірні бригади, щоб у короткі терміни підготувати ядерні боєприпаси до евакуації. Майор, начальник однієї з груп і підлеглий Івана Івановича, працював з боєприпасом, коли раптом на коліщатках роз'їхались дві половини ядерної боеголовки і від поштовху землетрусу поїхали одна на одну. Чоловік, не вагаючись, став між кількосткілограмовими частинами і так зупинив надзвичайну ситуацію. На щастя, все завершилося добре – майор лише отримав незначну травму. Адже, відповідальність перед справою була дуже високою, іншого виходу офіцер просто не бачив.

Після служби у різних точках Союзу, Іван Генсіцький завершив військову службу у Кіровограді. Він і досі живе у цьому місті. Тут змінив 14-ту квартиру.

Закінчив службу у МНС, звільнився у запас і всього чотири місяці відпочивав. Потім п'ять років керував аварійно-рятувальною водолазною службою в Кіровоградській області. Тут вже довелося боротися не з ядерною небезпекою, а з недофінансуванням. Тому, важко було дивитись, як люди працюють без зарплати. Тодішнє керівництво області могло лише дивуватися впертості нашого співрозмовника, який постійно шукав кошти для цієї служби.

До останнього часу Іван Іванович працював начальником адміністративного відділу – головним фахівцем з безпеки експлуатації водних об'єктів у Кіровоградській області, річкового координаційного аварійно-рятувального центру у Вінниці, який нині розформували. Займався безпекою на воді вже давно і говорить, що лад навести елементарно просто. Є чинне законодавство, де написано, що за безпеку на воді відповідає власник, а значить – міська влада або орендатор. Наприклад, на Кіровоградщині більше 2000 ставків, 200 річок, 80 водосховищ і «дивізії не вистачить, щоб рятувати на них». Іван Іванович, як завзятий рибалка знає, що якщо на ставок ви прийдете з вудкою, тут же виросте фігура охоронця. Якщо ж без вудки, а просто напиться у прибережному кіоску і втопитися, то за це ніхто не відповідає. Тобто виходить – рибу ловити заборонено, а умови для утоплення створили. Але і тут йому вдалося отримати певні зрушення. Спільно з облдержадміністрацією та управлінням МНС в області досяг того, щоб у договори про оренду водних об'єктів внесли пункт, що за безпеку на них відповідає орендар. Це розпорядження вже виконується повною мірою. І це вже, погодьтеся, велике зрушення. Наприклад, 20 років тому кількість загиблих вимірювалася сотнями, то нині – 55 осіб, три-чотири роки тому – було від 70 до 80 осіб. Тобто, тенденція до зменшення прослідковується досить яскраво.

У Івана Івановича Генсіцького варто повчитися такій сміливості, працьовитості і доброзичливості. Він каже, що досягається така відданість справі не паперами, а конкретною роботою. І напевно тим, що є люди, яким під силу подолати будь-які неперепорні обставини.

Ірина ПОЛУЛЯХ,
Кіровоградська область

ГЛАВА III. ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Правова база цивільного захисту. Основними документами, які визначають правову основу цивільного захисту, є Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, інші закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

Кодекс цивільного захисту України визначає, що цивільний захист – це комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквіда-

цію їхніх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених у Законі України «Про національну безпеку України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, територію, навколишнє природне сере-

довище та майно, згідно з вимогами Кодексу цивільного захисту – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Суб'єктами забезпечення цивільного захисту є центральні органи виконавчої влади, інші державні ор-

гани, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації.

Права та обов'язки громадян у сфері цивільного захисту регулюються згідно зі статтею 21 Кодексу цивільного захисту України, згідно якої громадяни мають право на отримання інформації про надзвичайну ситуації або подію, забезпечення засобами колективного

та індивідуального захисту, соціальний захист та відшкодування шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю та майну тощо.

Призначення та структура єдиної державної системи цивільного захисту. Єдина державна система цивільного захисту призначена для забезпечення реалізації державної політики в сфері цивільного захисту та складається з функціональних та територіальних підсистем.

звичайних ситуацій у мирний час та в особливий період в області розпорядженням начальника обласної державної адміністрації утворена територіальна підсистема єдиної державної системи Кіровоградської області.

Структура сучасної територіальної підсистеми ЄДСЦЗ Кіровоградської області складається з 5 ланок та 48 субланок ланок територіальної підсистеми. Ланки утворенні в Голованівському, Кропивницькому, Новоукраїн-

Територіальні підсистеми	Функціональні підсистеми
<p><i>Територіальні підсистеми ЄДС ЦЗ діють в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі. Безпосереднє керівництво територіальною підсистемою, її ланками та субланками покладається на посадову особу, яка очолює орган, що створив таку підсистему, ланку, субланку.</i></p>	<p><i>Функціональні підсистеми ЄДС ЦЗ створюються центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері суспільного життя. Безпосереднє керівництво функціональною підсистемою покладається на керівника органу, суб'єкта господарювання, що створив таку підсистему.</i></p>

У територіальних підсистемах ЄДС ЦЗ створюються ланки та їхні субланки. Ланки утворюються районними державними адміністраціями – у районах, а субланки ланок територіальних підсистем створюються виконавчими органами сільських, селищних та міських рад.

До складу територіальних підсистем, їхніх ланок та субланок входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання.

Територіальна підсистема ЄДС ЦЗ Кіровоградської області. Органи управління та сили цивільного захисту. Для здійснення заходів щодо захисту населення і територій від над-

ському, Олександрійському районах та місті Кропивницькому.

Керівництво територіальною підсистемою ЄДСЦЗ Кіровоградської області здійснює голова обласної державної адміністрації. Безпосереднє керівництво діяльністю територіальної підсистеми здійснює управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами облдержадміністрації та головне управління ДСНС України у Кіровоградській області.

До складу територіальної підсистеми та її ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання.

Управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами є структурним підрозділом обласної державної адміністрації, до повноважень якого відносяться питання координації дій територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Кіровоградської області, запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціального і воєнного характеру, реалізація державної політики у сфері цивільного захисту та захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, а також запобігання їх виникненню.

На сьогодні структура управління складається з 3 відділів та 3 секторів, а загальна штатна чисельність управління становить 30 співробітників.

Колектив управління пишається своїми ветеранами, які в різні часи працювали в системі цивільного захисту. Це колишні начальники штабу ЦО та управління цивільного захисту Мельник І.Т, Тимофєєв К.М., Федорчак В.В., Деморацький Г.К., заступники начальника управління Новіков А.О., Фартушний С.М., Лещенко О.Я, Петренко В.В., Кривенко О.О., спеціалісти управління Блюмін В.Г., Білобров Г.М., Дубенський О.М., Матях В.В., Рудь В.Ф., Чучупал І.І. та інші. Понад тридцять років працює на різних посадах в управлінні Плачинда О.І., якій сьогодні обіймає посаду заступника начальника відділу організації заходів цивільного захисту.

Існування такого органу в складі обласної державної адміністрації є вкрай

Колектив управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Кіровоградської обласної державної адміністрації

необхідним, оскільки дозволяє в цей непростий час забезпечити виконання визначених Конституцією та законами України завдань та повноважень у сфері цивільного захисту та захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Для реалізації заходів державної політики у сфері цивільного захисту в місцевих органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування утворено 18 підрозділів з питань цивільного захисту та призначено 35 окремих відповідальних за цей напрям роботи спеціалістів.

До сил цивільного захисту територіальної підсистеми належать: регіональні спеціалізовані служби цивільного захисту; підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту; регіональні, комунальні, об'єктові аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій; об'єктові та територіальні формування цивільного захисту; об'єктові та територіальні спеціалізовані служби цивільного захисту; добровільні формування цивільного захисту.

У відповідності до розпорядження начальника обласної військової адміністрації в області утворено 10 регіональних спеціалізованих служб цивільного захисту та 10 регіональних формувань цивільного захисту.

Окремі локації тактико-спеціальних навчань територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту Кіровоградської області. Вересень 2024 року

Територіальна підсистема та її ланки провадять свою діяльність відповідно до планів основних заходів на рік. Заходи із запобігання виникненню та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюються на основі планів реагування на надзвичайні ситуації.

ГЛАВА IV. ІСТОРИЧНИЙ ОПИС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА НЕБЕЗПЕЧНИХ ПОДІЙ НА КІРОВОГРАДЩИНІ

1. Резонансні пожежі та розвиток пожежної служби

Пожежі з давніх-давен були одним із найтяжчих народних лих. Полум'я не тільки перетворювало на попіл окремі будинки та селища, а й знищувало цілі міста. Статистика, котра, як кажуть, знає все, наводить сумні приклади найтрагічніших пожеж за різні періоди існування людства: Рим – у 64 р. н.е., Лондон – у 1666-му, Москва – в 1812-му, Гамбург – у 1943-му.

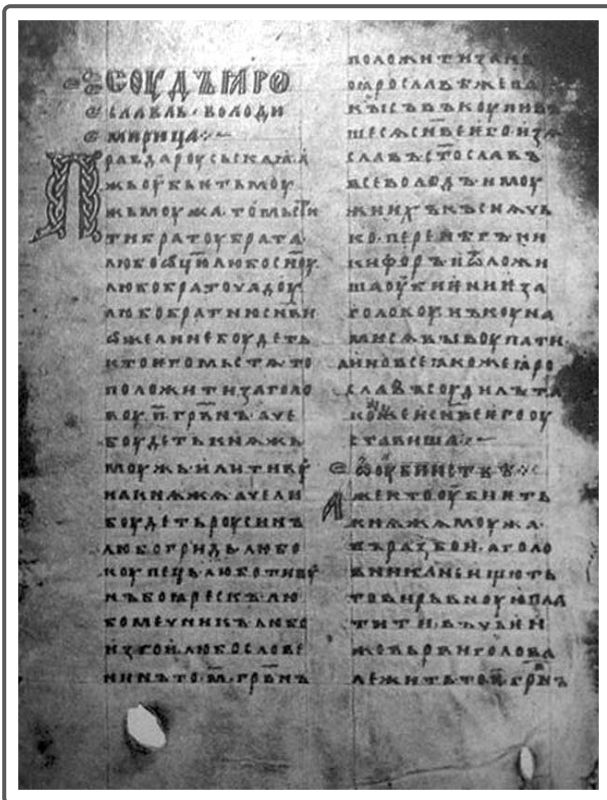

Фото списку Руської правди

Перші згадки про заходи боротьби з пожежами на території Київської Русі є в «Руській правді» – законодавчому положенні, котре з'явилося в XI ст. Оскільки причиною пожеж зазвичай

було необережне поводження з вогнем, основні заходи щодо запобігання їм полягали в суворому обмеженні чи навіть забороні користуватися вогнем жаркої пори та жорстокому, аж до смертної кари, покаранні винних. Головним способом ліквідації пожеж було руйнування дерев'яних будівель, що дозволяло відвернути масштабне поширення вогню. Покрівлі та стіни будинків під час пожежі покривалися лубом та мішковиною, які поливалися водою з відер. Запаси води робили в бочках і чанах, що встановлювалися на горищах та у дворах. На шляхах поширення вогню ставили так звані «паруси» з цупкої тканини й луб'яні щити, змочені водою.

*Олександр Пашутін, міський голова
Єлисаветграда (1846–1905)*

В Єлисаветграді, як і в інших містах того часу, нерідко траплялися пожежі, які часто знищували цілі квартали. «Історичний нарис міста Єлисаветграда», упорядником і видавцем якого був міський голова Єлисаветграда Олександр Пашутін, розповідає, що з кінця XVIII та протягом XIX століття в нашому місті зафіксовано вісім великих пожеж – у 1798, 1812, 1813, 1819, 1823, 1833, 1834, 1871 роках.

Під час великої пожежі 1798 року згоріли будинки міських присутніх місць та духовного правління. Вогонь знищив їхні архіви, а також дві церкви: дерев'яну Преображенську на вулиці Преображенській та дерев'яну Успенську на Великій Перспективній. Тоді вигоріло більше 20 кварталів житла та 72 лавки.

Пожежі 1819, 1823 та 1833 років знищили в Єлисаветграді на базарі всі залізні, шкіряні та молочні лавки з товарами.

Та серед найжахливіших пожеж, що мали місце в Єлисаветграді, були пожежі 1 квітня 1833-го та 16 липня 1834 років. Вони перетворили на згарище більш як половину Єлисаветграда. Збиток від пожеж склав 1 364 349 карбованців.

За свідченнями очевидців, пожежа в 1834 році почалася на постоялому дворі Кольцова на Великій Перспективній вулиці. Звідти вогонь перекинувся на будинки питного закладу купця Дружиніна (потім Шкловського). Пожежа набула тут особливої сили, оскільки загорілась горілка, якої тут було багато.

Далі роздмуханий сильним вітром вогонь швидко перекинувся на другий бік Великої Перспективної. Тут спалахнули будинки комерції радника Фундукля в районі міського бульвару (нині площа Героїв Майдану).

Пожежа розгорталась стрімко, бо вітер розкидав в усі боки іскри та палаючі головешки, від яких виникали нові численні загоряння. Розгорнувшись фронтом по Великій Перспективній, вогонь швидко пішов Преображенською вулицею на Ковалівку. Зайнявся великий будинок і дворові споруди купця Макеева, які виходили в район нинішньої площі Богдана Хмельницького, а звідси полум'я майнуло через річку Інгул і пішло гуляти по Биковій вулиці.

Через велику кількість джерел загоряння над містом літали в розжареному повітрі палаючі головешки. Вогняний фронт, який розтікався з центральної частини міста, спопеляв на своєму шляху все живе. Люди були практично безсилі в боротьбі з вогнем. Багато хто з них, кидаючи напризволяще своє добро, рятував життя, кидаючись вплав через Інгул на правий його берег, на Олексіївку. Вози та візки втікачів з міста збивались на мосту через річку, коні рвали посторонки, ламали дишла возів, калічили людей. А позаду, від центра міста, гуготів вогонь, лунали розпачливі крики людей, сипалися іскри.

Ця пожежа бушувала кілька днів, і весь цей час багатьом містянам довелося провести на бівуаках в степу, за

Картина «Пожежа в Єлисаветграді». Експонується у залах пожежно-технічної виставки ГУ ДСНС України у Кіровоградській області

околицями міста. Коли ж вимучені жорстоким випробовуванням люди повернулися назад, їхнім очам відкрилася жахлива картина: в центрі міста в усі боки простягалось велетенське попелище. Велика Перспективна в районі джерела загоряння вигоріла так, що на місці згарища, навпроти Успенського собору (нині на його місці височить будівля міської ради), було вирішено в 1836 році зробити плац-парад.

Спустошливий характер пожеж можливо пояснити тим, що в місті абсолютна більшість будівель була дерев'яною. На початку шістдесятих років позаминулого століття в Єлисаветграді з 2502 будинків лише 197 були кам'яні. Решта – дерев'яні, під соломою або тесовими дахами.

Водопостачання здійснювалося з колодязів. Ніякої організованої боротьби з вогнем довго не велося. Пожежні обози та команди в окремих населених пунктах сучасної Кіровоградщини почали створюватися тільки у XIX столітті. Виникли вони в

Єлисаветграді та Бобринці. Щоправда, були ці формування нечисельними, на їхнє утримання відпускалося небагато коштів.

Як свідчать архівні документи, пожежний обоз з командою у Єлисаветграді був організований на початку XIX століття. Перебували обози у підпорядкуванні міської поліції, чи, як тоді говорили, управ і благочиння.

Перші троє коней для обозу було куплено в 1815 році. До цього коней наймали і вони прибували до обозу тільки під час пожежі.

Штатний розпис Єлисаветградської пожежної команди було затверджено 14 липня 1841 року, одночасно зі штатом міської поліції. Був він у край невеликим.

З переводом міста Єлисаветграда у 1834 році у військове відомство почала проводитись планомірна організація пожежної охорони міста, виділялися кошти на придбання пожежного інвентаря, вживалися заходи для запобігання пожеж.

Окрім цього для всіх жителів міста було визначено обов'язком брати участь у гасінні пожеж, з'являючись на пожежі своєчасно: одним – з водовозними бочками, іншим – з вогнегасними засобами, такими, як відра, лопати, ломи, сокири. Нарешті розквартировані в місті військові частини, з'являючись на пожежу, окрім охорони майна брали активну участь у гасінні самих пожеж.

Міська пожежна команда зміцнилася лише наприкінці позаминулого століття. Тодішній міський голова О.А. Пашутін засвідчує: «Нині (1897 рік) пожежна команда проти Височайше затвердженого штату майже потроїлася і лінійний хід в упряжці складається: з брандмейстера, фельдфебеля та 30 чоловік пожежних служителів. Пожежний обоз має 22 коней, 6 брандсбойтів, 2 лінійки, 5 парних і 2 однокінні пожежних бочки. Утримання пожежної команди та обозу складає нині 10632 карбованці на рік.

Пожежний обоз середини XIX століття

Перший пожежний обоз Єлисаветграда після його організації розташовувався в міських дерев'яних будівлях, що знаходились між гостинним рядом кам'яних лавок на Великий Перспек-

тивній та рядом односкатних кам'яних лавок, що виходили на базарну площу (нині тут знаходиться магазин «Сільпо»).

В 1850 році і поліція, і пожежники зайняли новозбудоване кам'яне приміщення на Великій Перспективній вулиці (нині будинок обласної державної адміністрації).

*Фото міської управи з пожежною каланчею.
Кінець XIX століття*

При цій споруді були два одноповерхові кам'яні будинки, в них і розмістилися казарма пожежної команди, квартира брандмейстера, архів та склад. Кам'яний будинок, що виходив на Московську вулицю (нині вулиця В.Чміленка), було передано пожежному обозу.

Пожежна команда перебувала в цих приміщеннях аж до окупації міста німцями у серпні 1941 року. Сюди ж вона повернулася взимку 1944 року після звільнення міста від німецько-фашистських окупантів.

Другий пожежний обоз в Єлисаветграді було організовано аж в 1907

році й розташовано в одноповерховій кам'яній будівлі на Великій Пермській вулиці.

На межі XIX – XX століть перший пожежний обоз було організовано в Олександрії.

*Будівля пожежного депо м. Олександрія.
Сучасні дні*

Перша та друга частини Єлисаветграда мали в своєму розпорядженні лінійки на ресорному ході, з упряжжю на двоє коней, з переносними пожежними трубами. Малися також двокінні ходи з діжками по 40 відер.

Виїзд пожежного обозу на пожежу для багатьох містян був справжнім видовищем. Коні в обох пожежних частинах були різних мастей: в першій – вороні, в другій – гніді, добре вгодовані й доглянуті. Попереду пожежного

обозу скакав на рисаку вершник в яскравому мундирі, в білих рукавичках, він сигналами різка розганяв зівак та сповіщав про пожежу. За ним торохтів по розбитих вулицях пожежний обоз.

Поліпшенню пожежної справи в Єлисаветграді сприяло будівництво міського водопроводу. За свідченням О.М. Пашутіна, «з будівництвом в Єлисаветграді в 1893 році міського водопроводу мережа збільшених труб простягалась на 17 верст 206 сажнів, на вулицях міста було встановлено 167 пожежних кранів, гасіння пожеж для пожежної команди полегшилося і стало більш ефективним».

На вулицях Дворцовій, Великій Перспективній та Пашутіна було встановлено близько 20 водозабірних колонок.

В усі часи ефективність боротьби людей з пожежами залежала значним чином від того, наскільки швидко було виявлено джерело загоряння. Головним видом пожежного зв'язку й засобом виявлення пожежі була каланча. Чергування на каланчі вишкового (черговий пожежний) було цілодобовим.

Помітивши дим чи вогонь, вишковий вивішував на каланчі чорну кулю (умовний знак). Одну, якщо пожежа розгорялася в центральній частині міста. Якщо вогонь займався в районі розташування другої пожежної частини, на Пермській, вивішувалися дві кулі. Три кулі означали пожежу на

Биківській. Але й при найбільшій сумлінності чергового на каланчі помітити пожежу можна було, як правило, лише тоді, коли вогонь уже відкрито розгорявся. В дощову, а тим більше в туманну пору, можна було прогаяти й велику пожежу. Це й було головним недоліком каланчевої служби.

В 1910-1915 роках в Єлисаветграді робилися спроби поліпшити пожежний зв'язок за допомогою електрики. На ліхтарних стовпах в центральній частині міста було встановлено круглі металеві коробки з кнопками, що були закриті склом. При пожежі треба було розбити скло й натиснути кнопку. Таких сигнальних пристроїв було встановлено більше двадцяти.

Після 1900 року й аж до 1917-го пожежна команда в Єлисаветграді практично не збільшувалася. В 1917 році в ній числилося 34 пожежники та 19 коней. Як на той час команда була добре оснащена й одягнута. Треба сказати, що крім пожежних команд для боротьби з вогнем на території нашої області на початку ХХ століття створювалися добровільні пожежні дружини при волосних управліннях.

Негативним чином на стан функціонування і подальшого розвитку пожежної охорони в регіоні вплинули революційні події та подальша громадянська війна.

В цей час на території Єлисаветградщини, як і в багатьох інших регіонах країни, влада часто переходила з одних рук в інші. Така загальна картина не могла не позначитися на стані

пожежної охорони в регіоні. Пожежні команди Єлисаветграда, Олександрії, Бобринця та Новомиргорода по суті розпалися. В них було всього по кілька пожежників та по дві-три коняки. Частина пожежно-технічного озброєння було втрачено або стан його був непридатним до роботи. Вимагали ремонту будівлі пожежних команд.

Одним із перших керівників пожежної охорони в післяреволюційному Єлисаветграді став Григорій Ксенофонович Шевченко. Службу в пожежній охороні він почав 20-річним хлопцем в 1913 році. Був їздовим, сокирником, молодшим і старшим трубником. В 1917 році його призначено помічником начальника пожежної частини Єлисаветграда, потім начальником другої місцевої пожежної команди. У 1939 році його призначено начальником першої пожежної команди, а в 1952 році Григорій Ксенофонович став начальником Кіровоградського міського відділу пожежної охорони.

Відродження й розвиток пожежної справи вимагали значних коштів, сил і часу. Словом, значної уваги держави. Важливою для пожежної служби була постанова уряду від 12 липня 1920 року «Про сконцентрування пожежної справи в Народному Комісаріаті внутрішніх справ».

Наступні роки були роками неослабної уваги уряду країни до пожежної служби. А відтак можемо сказати, що до 1926-1927 років було задіяно в основному організацію державного

нагляду за протипожежними справами в усіх куточках країни.

Втім, документи документами, а кожна справа потребує фінансування. І, попри всі економічні труднощі, уряд ще в 1921 році знаходить можливість виділити 10 тисяч, а потім ще 44 тисячі карбованців золотом для придбання різноманітної техніки та обладнання.

У пожежників міста перший пожежний автомобіль з'явився в 1929-1930 роках. Цікаво відзначити, що була це машина не заводського виробництва, а ... саморобка.

Життя їй дали ентузіасти пожежної справи механік-умілець Степан Вікентійович Ягода, коваль Андрій Гурович Фабрика та шофер Віктор Іванович Оводенко. Під керівництвом механіка Степана Лукича Белоусова вони зібрали машину з розбитої техніки, яку знайшли в місті. Витвір умільців мав раму від автомобіля «Уайт» та двигун фірми «Фрезе». Обладнана ланцюговою передачею, машина розвивала швидкість 35 кілометрів на годину, витрачаючи при цьому 57 літрів на 100 кілометрів шляху. З пожежного облад-

На фото пожежний автомобіль «АМО-Ф15»

нання на саморобці було встановлено бочку на 40 відер та насос «Червоний факел», які до цього використовували на кінних ходах.

В 1931 році пожежники нашого краю одержали на озброєння пожежний автомобіль «АМО-Ф15».

З початку тридцятих років пожежні команди області вже почали оснащуватися пожежними автомобілями. До 1935 року всі вони мали їх на озброєнні. Це були машини марок «ПМГ», «ПМЗ», «АМО-Ф15».

Пожежний автомобіль ПМГ-1

В цілому протягом тридцятих років в пожежній охороні області не лише поліпшилося оснащення служби технічними та матеріальними засобами, а й зменшилась плінність кадрів.

Пожежна охорона країни тому й зветься «охороною», що береже, охороняє нас від вогню. В різні роки своєї історії вона виконувала кілька функцій. Але якщо до 1936 року головним було все ж таки гасіння пожеж, то цього року до розряду головних була віднесена й функція нагляду за станом протипожежної безпеки, тобто попередження пожеж.

Таким чином до кінця тридцятих років завершився етап формування пожежного нагляду в нашій країні як структурної державної системи з чітко визначеними правилами та обов'язками, з твердою законодавчою базою.

В січні 1939 року було утворено Кіровоградську область. До її складу входили 30 адміністративних районів, 6 міст і 9 селищ міського типу. Область мала чималий економічний потенціал. На 1941 рік в області діяло 1769 колгоспів, які мали 6619 тракторів, 2396 зернових комбайнів, утримували 178,5 тис. голів великої рогатої худоби, 140 тис. свиней. Валовий збір зерна досягав 14088 тис. центнерів, а це складало 5,3 відсотка врожаю України.

Населення області обслуговував 201 медичний заклад, в тому числі 86 із стаціонарним лікуванням. Значні можливості мало населення області й для одержання освіти. Випускники 1176 загальноосвітніх шкіл могли продовжити навчання в 18 технікумах та двох інститутах.

Словом, буяло життя в області в усіх його проявах. І ставило щодня свої вимоги до всіх державних служб, які мали його забезпечувати й захищати від різних бід та надзвичайних ситуацій.

В напруженій бойовій службі та навчанні, в гасінні пожеж то тут, то там заявляли про себе пожежники Кіровоградщини. А тим часом до кордонів України все ближче й ближче наближалось полум'я, яке було смертоноснішим за будь-яку найпотужнішу

пожежу. Полум'я, в якому опинилася вся країна.

22 червня 1941 року в Україну прийшла страшна і кровопролитна війна. З перших її днів мешканці Кіровоградщини стали поповнювати ряди захисників. Було серед них чимало й пожежників області.

Пожежний гарнізон міста в серпні 1941 року було евакуйовано до Дніпропетровська.

Відразу після звільнення території області від гітлерівських окупантів розпочався процес створення пожежних команд. Вже в лютому 1944 року пожежники міста зайняли приміщення по вулиці Дзержинського (нині вулиця Віктора Чмиленка), в якому їхня команда перебувала й до війни. В 1945 році вони справили новосілля в двоповерховому будинку в дворі міського поштамту, на вулиці Гоголя.

Нове приміщення не було придатним для функціонування пожежної команди. Пристосовували його для роботи самі пожежники у вільний від служби час. Спорудили тут оглядову вишку-каланчу. Та в 1952-1956 роках по вулиці Пашутіна, 1 було збудовано будівлю місцевої пожежної команди № 1, де й донині дислокується 1-а державна пожежно-рятувальна частина.

В післявоєнний період, вже в 1944 році, відновили свою діяльність пожежні команди Олександрії, Новомиргорода, Новоукраїнки, Бобринця та Знам'янки. В тому ж 1944 році працювала об'єктова пожежна команда по охороні заводу «Червона зірка».

Відзначимо, що пожежні команди з огляду на важкий повоєнний час були слабо оснащені, розташовувалися в непристосованих приміщеннях.

Пожежний автомобіль ПМЗ

Але, не дивлячись на всі труднощі повоєнного часу, вже на кінець 1952 року всі пожежні команди області, крім кінних пожежних обозів, мали на своєму озброєнні пожежні автомобілі ПМГ та ПМЗ.

Протягом наступних десятиліть пожежна охорона області постійно вдосконалювалася та розвивалася, а її штатна структура серйозно реорганізувалася. На фоні стрімкого економічного розвитку Кіровоградщини у період 60-х – 80-х років створювалися нові промислові підприємства, тож як наслідок зростала потреба в утворення нових пожежних підрозділів.

В різні роки пожежну охорону області очолювали Аніскевич В.О., Єрмаков М.І., Доманський В.А. та Адамович О.В.

Особливий слід в історії пожежної охорони Кіровоградщини залишив колишній її очільник Микола Іванович Єрмаков. Саме під його керівництвом відбулось оновлення служби пожежогашіння, зміцнення її матеріально-технічної бази, істотно покращилась професійна майстерність пожежних підрозділів Кіровоградського гарнізону. Пам'ять про нього увічнена меморіальною дошкою, встановленою на будівлі ГУ ДСНС України в Кіровоградській області.

У 2003 році Указом Президента України «Про заходи щодо вдоскона-

Меморіальна дошка Єрмакову М.І.

лення державного управління у сфері пожежної безпеки, захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій» органи управління і підрозділи Державної пожежної охорони виведені зі складу МВС України та передані до складу МНС України. Але це вже зовсім інша історія...

2. Паводок

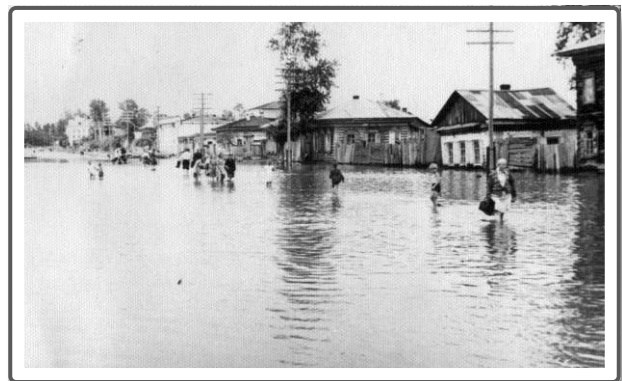
Протягом всього свого існування наше місто часто страждало від локальних та масштабних затоплень. Протягом останніх двох століть Інгул кілька разів змінював напрям свого руху. У межах міста річка мала низку петель, які влада намагалася усунути та зробити русло у тих місцях прямим. Це був вимушений захід. У заплавах річки під час льодоходу скупчувалися величезні тороси криги та снігу, які заважали проходу води. Тож Інгул розливавсь й затоплював значну частину міста, спричиняючи значну шкоду.

Перші історичні дані про велику повінь у Єлисаветграді датуються серединою XIX століття. Дві найбільші повені в історії Єлисаветграда були у 1841 та 1896 роках. Вони описані в «Історичному нарисі м. Єлисаветграда» авторства Олександра Пашутіна.

Перший з задокументованих у місті паводків стався 27-28 березня 1841 року. Тоді велика вода залила усю Ковалівку, а по Великій Перспективній вулиці доходила аж до Успенського собору (на його місці зараз розташована міськрада).

Тоді паводок почався несподівано, будинки з людьми неслись великим потоком води по річці й не було жодної можливості надати їм допомогу. Під час цього паводку загинуло 20 єлисаветградців, вода знесла будинки у двох кварталах.

Під час повені 1896 року водною стихією були охоплені значні території Ковалівки на лівому березі Інгулу. На правому березі паводком було підтоплено нижню частину вулиці Андріївської. В центральній частині міста було підтоплено частину вулиці Великої Перспективної, а також базарну площу до Покровської вулиці та частина вулиць Олександрівської (нині вулиця Арсенія Тарковського), Михайлівської та інших паралельних до них вулиць.

Значна частина постраждалих від повені 1896 року територій знаходилась в межах Ковалівки, двох Пермських та Острівської вулиць, Бідному та Андріївському провулках, а також в кінці Безпопівської вулиці (нині вулиця Гоголя).

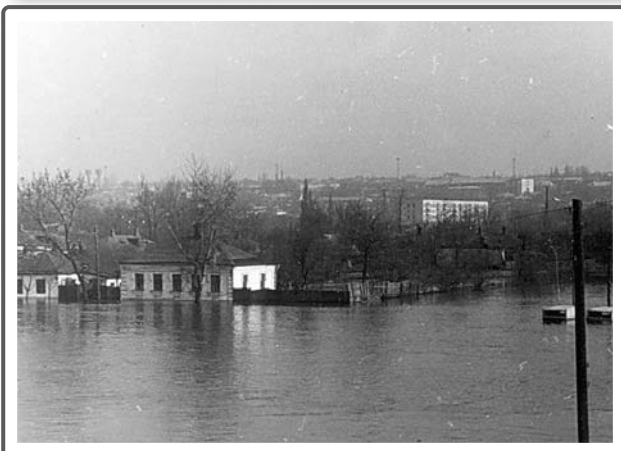
У своєму історичному нарисі міста Олександр Пашутін зазначає, що па-

водок 1896 року за своїми наслідками та збитками був наймасштабніший за паводок 1841 року, але людських жертв під час цього паводку не було.

Якщо брати вже ближчий історичний час, то до небезпечних повеней слід віднести паводки 1970, 1972, 1980, 1996, 2003, 2006, 2010 років.

Велика загроза паводків та підтоплення існує через великий водозбір на річках Інгул і Сутокля, він складає 1367 квадратних кілометрів.

Серйозні наслідки для міста мала повінь 1970 року, коли при проходженні весняного водопілля було зруйновано греблю в «Парку Перемоги».

На фото – масштаби паводку у 1980 році

Останній серйозний паводок стався у Кропивницькому, тодішньому Кіровограді, у 1980 році. Тоді затопило всю лівобережну частину міста біля річки, у центральній частині вода доходила до вулиці Гоголя. Особливого лиха вода наробила у місці злиття річок Сугоклея та Інгул.

За твердженнями фахівців, повинь виникає не тоді, коли випадає багато снігу, а при різкому потеплінні після сильних морозів. У цьому разі вода не встигає всмоктатися у мерзлий ґрунт і майже в повному обсязі стікає у водойми.

Так трапилося й під час найбільшої в місті повені в 1980 році. Промерзла земля, різке підвищення температури повітря та сильна злива стали основними факторами для формування тієї повені. До речі, у 1980 році повинь виникла при відносно невеликих запасах снігу (висота снігу була лише 17 см), а обсяги проходження паводкової води тоді становили 182 куб. м/сек. Для порівняння, у 1972 році об'єм паводкової води становили 206 куб. м/сек., цей показник є найвищим за весь час спостережень.

Тоді тала вода стрімко стікала у ріки. У верхів'ях Інгулу під великим тиском води були зруйновані майже всі гідротехнічні споруди, після чого нищівний потік води безперешкодно пронісся по місту. В архівах області є інформація, що за час повені 1980 року через місто пройшло майже 16 мільйонів кубічних метрів води. Па-

водок тривав протягом двох тижнів, і тільки після цього за чотири дні вода остаточно відступила.

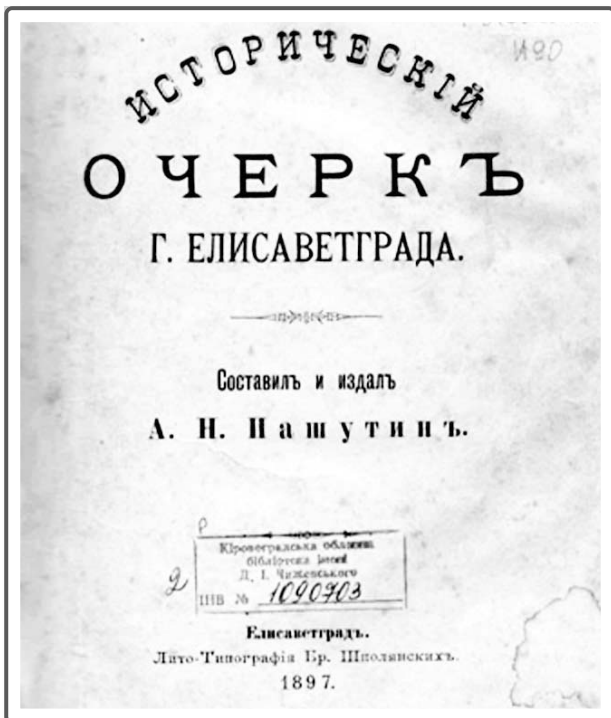
Відтоді здатність міста пропускати великі обсяги води, на жаль, не збільшилась. Залишається актуальною і головна причина, котра завжди слугувала приводом для виникнення паводків – це пікове проходження води по Сугоклеї та Інгулу, яке завжди збігається в часі. Як наслідок – два річних потоки підпирають один одного. Для зниження ризиків підтоплення фахівці щороку в період проходження весняного водопілля регулюють проходження вод на обох річках. Це не дає великим обсягам води з двох річок стикатися разом і дозволяє уникнути паводків.

Станом на теперішній час в місті протікає чотири річки та шістнадцять струмків і потічок. Загальна довжина водних артерій складає 77,5 км. У період проходження водопілля за одну секунду по руслу Інгула проходить близько 200 кубічних метрів води. Якщо русло буде замулено, то воно не зможе пропустити такий об'єм води.

3. Спалахи інфекційних хвороб

Людство здавна потерпало від епідемій, тривалий час не могло протистояти високій смертності, яка інколи сягала 90% мешканців охопленого заразою регіону. Причому кожна історична доба мала власну пошесть. Усяка епідемія була драматичним поворотом історії, пов'язаним із суттєвим зменшення чисельності населення.

Чума. За історичними даними, чума була занесена у Єлисаветград і вирувала в місті у 1770, 1783, 1784 та 1813 роках.

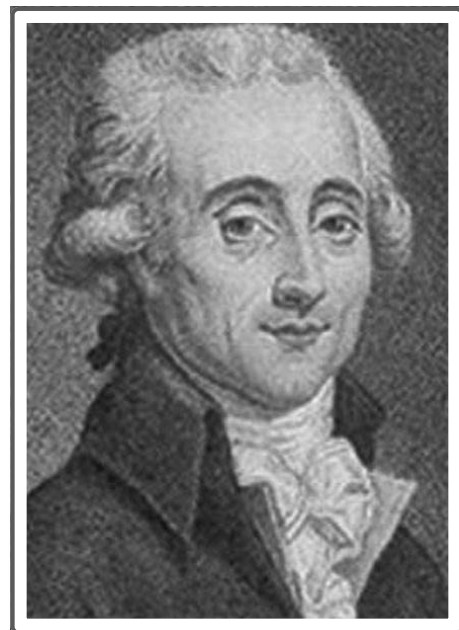
Як повідомляє Єлисаветградський міський голова Олександр Пашутін в «Історичному нарисі міста Єлисаветграда», під час першого мору у фортеці Святої Єлисавети та будинках навколо неї померло 1319 осіб. Точна кількість померлих під час наступних епідемій невідома. За окремими даними, у 1784 році від «морової виразки» (тоді так

називали чуму) померло більше 300 осіб. У 1776 році на Балці та Ковалівці теж трапилась якась епідемія, але невідомо, яка саме.

Маска чумного лікаря XVI ст. Німеччина

Деякі джерела свідчать, що у 1783 та 1784 роках боротьбу проти чуми в Єлисаветграді очолював вчений-епідеміолог зі світовим ім'ям Данило Самойлович.

Данило Самойлович, український лікар, засновник епідеміології в Україні, фундатор першого в Україні медичного товариства

Данило Самойлович першим у світі встановив, у який спосіб поширюється чума: через заражені предмети або безпосередній контакт з хворим. До нього вважалося, що хвороба передається через повітря (теорія міазматичного походження чуми). Вчений розробив і перевіряв на практиці спосіб щеплення від чуми ослабленою вакциною (прищепив собі матеріал, що був узятий від людини, яка одужувала від чуми), винайшов сучасні на тоді засоби протичумних заходів: у 1771 р. він почав застосовувати дезінфекцію речей, що належали хворим на чуму, насамперед одягу.

Завдяки розробкам Данила Самойловича та їхньому успішному застосуванню в містах, де він очолював боротьбу з епідемією, рівень одужання хворих був надзвичайно високим, що викликало велику зацікавленість у наукових колах Європи.

Останню епідемію чуми 1813 року до нашого міста занесли з Одеси та Криму, не зважаючи на запобіжні заходи, які тоді вживалися. Окурювання будинків та заражених речей, а також огляд підозрілих хворих відбувалися під керівництвом херсонського лікарського інспектора Данилова.

Для боротьби з епідемією місто було поділене на уділи, якими завідували призначені для цього наглядачі. Усіх хворих та осіб з підозрою на хворобу везли у госпіталь фортеці Св. Єлисавети. Будинки, де трапились захворювання, дезінфікували та освячували. Деякі будинки довелося спалити,

тому їхнім власникам міська громада виділила гроші на будівництво нового житла. Прикметно, що чимало міщан під час епідемії приховували власні речі від очищення, побоюючись, що їх сплять. І це сприяло поширенню інфекції. Для боротьби з приховуванням заражених речей тодішня влада оголосила нагороду людям, які повідомлять про такі факти. А виявлених несвідомих господарів позбавляли власності на ці речі та ще й суворо судили.

Холера. У XIX сторіччі на перше місце серед інфекційних захворювань вийшов новий ворог – холера.

Збудником цієї хвороби є холерний вібріон. Холера призводить до ураження кишківника, діареї, нудоти та зневоднення організму.

Причиною поширення холери була відсутність очищення води та каналізації у великих містах та рівень гігієни того часу. Холера, яка є ендемічною для забрудненої долини Гангу в Індії, з 1817 року почала інтенсивно поширюватися поза Азією.

За сторіччя відбулося п'ять холерних пандемій, чотири з яких завдали удару Європі, зокрема й призвели до тисяч смертей в Україні.

Про спалах холери в Єлисаветграді згадує Олександр Пашутін у своєму історичному нарисі.

Історії відомо про два випадка спалаху холери в Єлисаветграді: спочатку в 1830-му, а потім у 1848 роках.

Ось як розповідає Пашутін про холеру 1848 року (далі – мовою оригіналу): «Холера, подобно других городов

южного края, посетила и г. Елисаветград: впервые в 1830 г., а затем в 1848 году, причем в последнем году она была несравненно смертоносней. О холере, бывшей в г. Елисаветграде в 1848 году, в делах городского архива сохранились нижеследующия сведения: в 1847 году, около октября месяца холера начала распространяться недалеко от Елисаветграда: она свирепствовала в Кременчуге и Новомиргороде, вследствие чего в Елисаветграде принимались некоторые предохранительныя меры: уничтожались по распоряжению начальства арбузы и дыни, наблюдалось, чтобы на рынке продавались свежие продукты, появлявшаяся в продаже не свежая рыба тотчас, по составлении актов, уничтожалась и убытки торговцев вменялись им в наказание; очищались колодцы и отхожая места. В 1848 году стояли очень сильныя жары и засуха весной, а около 5-го июня появились больные с признаками холеры. По приказанию корпуснаго командира, графа Остен-Сакена, в ведении котораго находился в то время г. Елисаветград, как начальника южных военных поселений, немедленно были организованы христианский и еврейский комитеты по прекращению холеры, к обязанностям членов которых относилось следить за действиями попечителей по десяткам, доставлять все необходимое для временных отделений холерных больных, беднейших же больных решено было немедленно отправ-

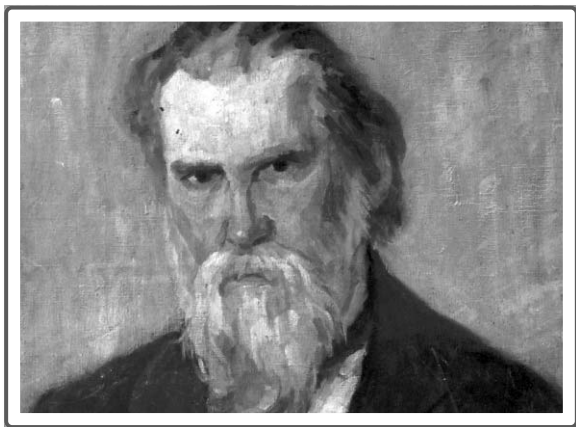
лять во временныя отделения, устроенныя при городской больнице и богадельнях христианской и еврейской. Кроме означенных трех отделений для больных нижних чинов в августе месяце были отведены еще помещения в манеже и военных бараках, где было устроено три холерных лазарета. Для более строгаго надзора за заболевшими город разделен был на две части по числу полицейских частей и каждая часть на десять десятков, которыми заведывали особые попечители, выбранные комитетом, и по два их помощника. На обязанность попечителей возложено было посещать больных не менее трех раз в день: рано утром, в полдень и в 7 часов вечера, наблюдать за свежестью продуктов, употребляемых в пищу, питьем и т. д., немедленно извещать врача о заболевших и отправлять в холерныя отделения бедных, не имеющих возможности лечиться дома. В ведении каждаго попечителя находилось от 78 до 164 домов».

Особовий склад міської поліції Елисаветграда.
Фото кінця XIX – початку XX століття

Коли у 1848 році відбувся спалах холери, крім лікарів до боротьби з небезпечною інфекцією було залучено поліцію, яка займалась розшуком хворих людей і відправляла їх на лікування.

Наступного разу спалах холери на Єлисаветградщині був зафіксований у листопаді 1892 року. Тоді було зареєстровано 162 випадки холери в 16 селищах Єлисаветградського повіту, з них 86 випадків померлих, що становить 53%. В більшості випадків мав місце контактно-побутовий шлях розповсюдження захворювання.

*«Портрет П.З. Рябкова»,
художник С.І. Данишевський (1870–1944)*

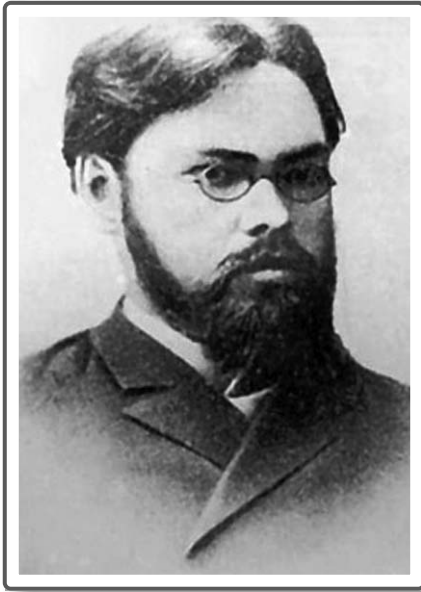
Вже у 1911 році в газеті «Голос Юга» видатний земський діяч, етнограф та краєзнавець Павло Рябков, попереджаючи міську управу про небезпеку спалаху в місті епідемії холери, писав (далі – мовою оригіналу): «Всем известно, что Ингул давно обратился в клоаку, куда валят все содержимое сорных ям, по берегам его красуются отхожие места, коровники, свинюшники, бани. Посмотрите, куда спускают свои воды и отбросы такие почтенные учреждения, как водочный завод Лайера, земледельческих орудий Эльвор-

ти? Вода из этого последнего завода, чтобы достигнуть Ингула, должна пройти по улицам чуть не через полгорода. Вы видели когда-нибудь лягушек в Ингуле в пределах города? А рыбу? Правда, нет! И неудивительно! Никакое живое существо там не может выжить и часу. А между тем, в этой воде купаются люди, моют белье, берут воду для мытья полов, посуды. Теперь представьте себе, что будет, если вода Ингула будет захвачена холерными вибрионами».

Розвиток санітарної служби нашого краю. Знаковою постаттю в історії санітарно-епідеміологічної служби Єлисаветградщини був Микола Тезяков.

Після закінчення Казанського медичного університету, протягом 1889–1896 років, Микола Іванович Тезяков працював земським санітарним лікарем у Єлисаветграді. Першу практику на посаді отримав в Олександрійському повіті. За його ініціативи в місцях скупчення мігруючих робітників (на залізничних вокзалах, ярмарках) створювалися лікувально-продовольчі пункти, де людей оглядали лікар або фельдшер. Їм надавали медичну допомогу, забезпечували ночівлею та харчуванням.

Микола Тезяков розробив план і програми різних медико-санітарних оглядів повітів. Особливо багато було зроблено цією людиною в питанні організації медичного обслуговування та обстеження працівників сільського господарства.

Микола Тезяков, один із засновників епідеміологічної служби в Єлисаветградському повіті

Надзвичайно складним для Єлисаветградського повіту виявився 1887 рік. Багато людей померло від різних епідемій. Тільки на дифтерію захворіло 8322 людини, з яких 4132 померло. Микола Іванович особисто опікувався цими проблемами. Разом з земськими лікарями виїздив у кожне село, де спалахувала епідемія, ізолювали хворих від здорових, організовували догляд за ними.

Завдяки старанням Миколи Тезякова в 1894 році в нашому регіоні було вперше застосовано протидифтерійну сироватку, яку він отримав із Парижа, за власний кошт. Цю сироватку лікар застосував для вприскування хворим села Благодатного Єлисаветградського повіту. Ефект перевершив усі сподівання – люди одужали. Досвід лікування дифтерії сироваткою не втратив свого значення, він широко використовується й нині.

Велику наукову та практичну цінність мають праці Тезякова з вивчення дитячої смертності та організації ясел на селі.

В 1885–1905 роках в Єлисаветградському повіті Херсонської губернії працювали видатні санітарні лікарі та вчені: Василь Васильович Хижняков, Петро Миколайович Діатропов, Сергій Миколайович Ігумнов. Більшість виданих ними книг були присвячені питанням епідеміології чуми, холери та інших інфекційних захворювань, використовували вони для цього місцевий матеріал.

Перша земська бактеріологічна лабораторія при Єлисаветградському повіті була організована 24 жовтня 1907 року. До 1909 року лабораторія мала офіційне призначення холерно-діагностичної станції.

В 1909 році на сесії земських зборів тимчасова лабораторія переведена в статус постійного закладу для обслуговування медичних дільниць Єлисаветградського повіту, в т.ч. міської лікарні, міського санітарного відділення, військового лазарету.

Особливе місце в історії санітарно-епідемічної служби нашого краю займає створення 21 травня 1911 року Пастерівської станції при гігієно-бактеріологічній лабораторії м. Єлисаветграда. Вакцина для проведення антирабічних щеплень виготовлялась в лабораторії. Для першоразового зараження кроликів користувались матеріалом, поставленим бактеріологічними інститутами Харкова, Одеси

та Києва. Ця станція надавала антирабічну допомогу населенню не лише Єлисаветградського повіту, а й Олександрійського та Ананівського (нині Одеської області). Крім того до її обов'язків входило проведення лабораторно-діагностичної роботи серед хворих місцевих лікарень, проведення протихолерних щеплень.

Подальший розвиток санітарно-епідеміологічної служби пов'язаний з прийняттям урядом України 1 червня 1923 року декрету «Про санітарні установи республіки», який започаткував створення державної санепідслужби.

У 1923 році на базі Пастерівської станції була створена міжрайонна санітарно-епідеміологічна станція, яка крім Єлисаветградського та Олександрійського повітів обслуговувала ще 15 районів із нинішньої Миколаївської області.

З 1 березня 1939 року почала свою діяльність санітарно-епідеміологіч-

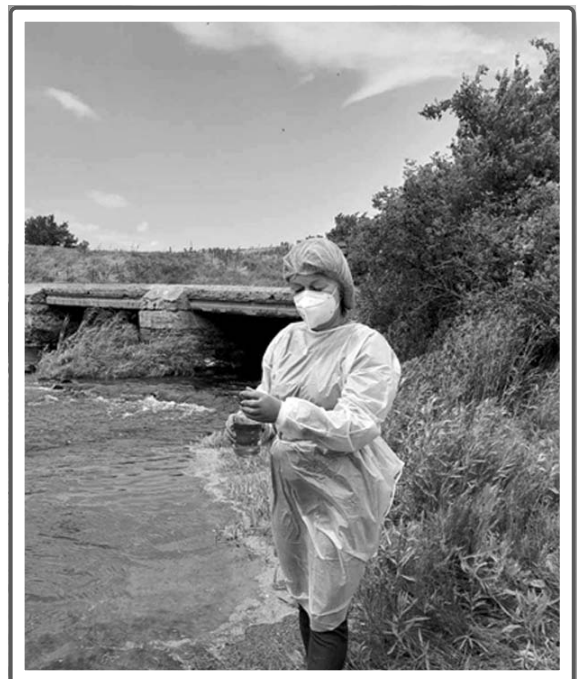
на станція Кіровоградської області, вона була створена на базі існуючої міжрайонної, якою продовжував керувати Ф.Д. Левинський.

На сучасному етапі проблема профілактики інфекційних захворювань також залишається однією з пріоритетних проблем державної санітарно-епідеміологічної служби. Реалізацією цих заходів сьогодні в області опікується Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб МОЗ України.

Центр контролю та профілактики хвороб стоїть на захисті здоров'я мешканців області, запобігаючи загрозам, реагуючи на спалахи захворювань і надзвичайні ситуації. Якою б не була природа цих загроз – інфекційна, неінфекційна, хімічна, біологічна, радіаційна або ядерна – ЦКПХ контролюють ситуацію, щоб вчасно проаналізувати безпечність середовища для життя та здоров'я населення.

На фото фахівці Кіровоградського обласного центру контролю та профілактики хвороб МОЗ України здійснюють відбір повітря та води для проведення лабораторних досліджень

Фахівці центру застосовують сучасні наукові методи й передові світові практики для дослідження, прогнозування, виявлення та реагування на спалахи хвороб і надзвичайні ситуації. Спільно з партнерами поширюють знання й інформують населення про здоровий спосіб життя, ризики та загрози здоров'ю.

Мережа підрозділів центру контролю та профілактики хвороб – провідна складова сильної системи громадського здоров'я з належним рівнем спроможності прогнозувати загрози здоров'ю населення, а також своєчасного реагування на них із метою локалізації та ліквідації таких загроз. Тривалий час Центр очолює заслужена лікарка України, кандидат медичних наук Надія Оперчук.

Кіровоградський обласний центр контролю та профілактики хвороб

*Надія Оперчук, головний санітарний лікар
Кіровоградщини, заслужений лікар України*

МОЗ України є провідним лідером, який промотує здоровий спосіб життя та збереження здорового середовища й підтримує у цьому громадян і громади заради фізичного, психічного та соціального добробуту теперішнього й майбутніх поколінь.

4. Радіаційна аварія

Літом 2017 року інформаційний простір міста Кропивницького в буквальному сенсі миттю облетіла звістка про несанкціоноване розкриття радіоактивного могильника. Тоді на околиці міста шукачі металобрухту розікрали звалище радіоактивних відходів. Контейнери із забрудненою цезієм-137 землею та металом 30 років пролежали в ґрунті за кілька кілометрів від обласного центру.

Зону для захоронення радіоактивних відходів облаштували на тери-

торії колишнього Веселівського родовища суглинків, ще у 1988 році після ліквідації аварії на території одного з підрозділів тресту «Кіровоградбуд», який свого часу знаходився в мікрорайоні Новомиколаївка. Відтоді там зберігається 224 контейнери з відходами, забрудненими радіонуклідом цезій-137, які дають радіоактивний фон до 300 мкР/год.

А тоді всі запитували: звідки взялася радіація в провулку на Новомиколаївці? Чорнобиль тут ні до чого.

Це відома, хоча і призабута історія ще радянських часів. На звалищі колись могутнього тресту було багато радіоактивної гидоти, як виявилось пізніше. Пара чоловіків, які працювали на АРЗ, знайшли там свинцеві капсули з якимось порошком.

Одну розбили прямо на звалищі, частина порошку потрапила на дорогу. Другу один з шукачів носив кілька днів у кишені. А потім у нього на нозі з'явився опік. Це було в 1988-му, всі вже знали про радіацію (Чорнобиль навчив), лікарі констатували радіоактивний опік. Коли про це дізналася влада, провела повне дослідження й була в шоці. По провулку радіацію рознесли на сто метрів у кожний

На фото місце несанкціонованого розкриття місця захоронення радіоактивних відходів на території Веселівського глиняного кар'єру поблизу міста Кропивницький влітку 2017 року

Проведення радіаційного контролю на місці надзвичайної події

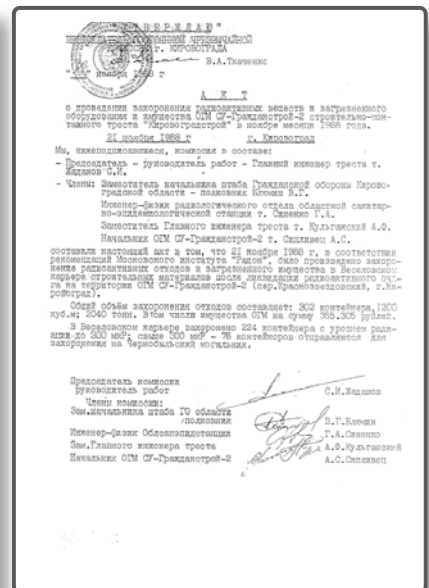
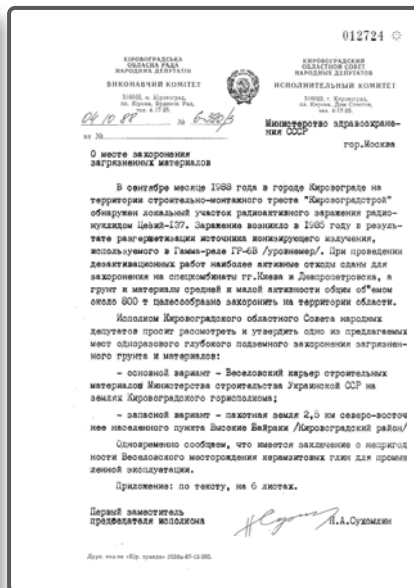
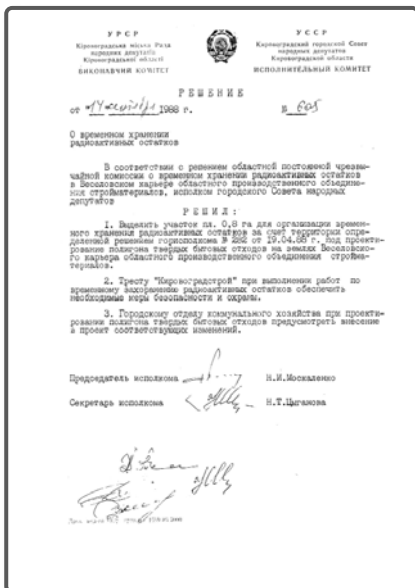

бік. А від самого звалища фонило просто жахливо. До 300 мікрорентген на годину (при нормі до 20-22)! А скільки чуток, самих найфантастичніших, тоді ходило містом з цього приводу!

Події майже 30-річної давнини добре пам'ятає тодішній заступник голови Кіровоградського облвиконкому Микола Сухомлин. Він згадує, що після проведених фахівцями досліджень владою було прийнято рішення прибрати зі звалища підприємства абсолютно все, від дрібної стружки до контейнерів, все було забруднене

радіацією, а також треба було зібрати землю з провулка.

Близько ста контейнерів зібраного радіоактивного непотребу відвезли в Чорнобильську зону на один з могильників. Хотіли вивезти все. Але це коштувало дуже дорого – спецтехніка, спецслужби тощо, бюджет області просто не потягнув. Тому ще кілька сотень контейнерів поховали на території Веселівського кар'єра. Всього було поховано понад 1500 тонн радіоактивно забруднених матеріалів, в основному метал плюс ґрунт.

Копії архівних документів, які засвідчують організацію робіт з ліквідації наслідків радіаційної аварії в 1988 році

Встановлення попереджувальних знаків «Радіаційна небезпека» на місці захоронення радіоактивних відходів влітку 2017 року

Забруднені радіацією землю та метал не можна було чіпати щонайменше 300 років. Після того, як крадії розворушили могильник, прилади вимірювання радіації показують 70 мікро-

рентген. На місці розкопок рівень радіації майже удесятеро перевищує звичайний фон. Випромінює її і те залізниччя, яке вже вивезли на пункти прийому металу – а це тонни брухту.

У 2017-му міська влада припинила незаконні земляні роботи та відповідно до рішення комісії з техногенної безпеки і надзвичайних ситуацій провела радіаційне обстеження території за допомогою фахівців Державного науково-технічного центру з ядерної та радіаційної безпеки. За результатами вимірювань потужність еквівалентної дози гамма-випромінювання на місці несанкціонованого розриву ґрунту становила від 30 до 150 мкР/год

при показниках природного фону від 10 до 15 мікрорентген на годину. Державна інспекція ядерного регулювання України класифікувала подію як таку, що має всі ознаки радіаційної аварії.

ГЛАВА V.

ЧЕРВОНИЙ ХРЕСТ: ГУМАНІТАРНА МІСІЯ ПРОТЯГОМ ПОНАД ПІВТОРА СТОЛІТТЯ

Діяльність Товариства Червоного Хреста – найстарішої і найбільшої гуманітарної благодійної організації світу – завжди була пов'язана з наданням допомоги людям, які через хвороби, самотність, важкі життєві обставини, воєнні конфлікти, природні та техногенні катастрофи опинилися у скрутному становищі.

Про діяльність комітету Товариства Червоного Хреста у Єлисаветграді ми вперше дізнаємося з «Історичного очерку м. Єлисаветграда. 1897 рік» Олександра Пашутіна. Він зазначав, що місцевий комітет перед російсько-турецькою війною у 1877 році знаходився при єлисаветградському повітовому очільнику дворянства і його діяльність нічим особливим не відзначалася. А вже з початком військових дій робота комітету товариства Червоного Хреста значно активізувалася. Головною задачею комітету під час війни, як зазначав О. Пашутін, була підготовка сестер милосердя. Для цього при земській лікарні, під керівництвом лікаря місцевого військового госпіталю М.М. Асотського були відкриті курси. За перші два роки випустили 60 сестер милосердя. Крім того, під час війни комітет опікувався перевезенням поранених та облаштуванням у єлисаветградському повіті мобільних лазаретів. Із закінченням війни діяльність комітету змінила напрямок.

Слід звернути увагу на те, що першою головою була обрана дружина прокурора єлисаветградського окружного суду О.І. Косаржевська. Але незабаром вона виїхала з Єлисаветграду. На її місце обрано голову єлисаветградського окружного суду В. Аристова, який керував діяльністю комітету протягом всього періоду російсько-турецької війни. Вже з травня 1878 року головою місцевого комітету товариства Червоного Хреста став дійсний статський радник П. Д. Ревуцький. В кінці року кількість членів товариства в Єлисаветграді збільшилось до 1136 осіб, а збір пожертв склав 35800 рублів. Кожен громадянин міста, а тим паче державний чиновник чи багатий купець, вважали за честь вкласти свій внесок у милосердні справи Червоного Хреста. Треба зазначити, що і сам міський голова – Олександр Пашутін – все своє життя працював на благо громади, приймав активну участь у діяльності Червоного Хреста (понад 25 років) та майже у всіх міських благодійних закладах. В 1891 році під час голодомору міським головою О. Пашутіним започатковано вісім безкоштовних їдалень.

Ще однією видатною віхою в історії Єлисаветградського товариства Червоного Хреста стало безпрецедентне на той час, а то був самий початок ХХ століття – 1902 рік, будівництво

лікарні Святої Анни Червоного Хреста. Воно стало можливим завдяки відомій благодійниці Ганні Михайлівні Дмитрян. Її називали святою. А П.Ревуцький писав про неї: «Її до цього кроку сподвигло не честолюбство, а благородний порив люблячого серця та глибоке усвідомлення необхідності допомоги бідним, бажання творити добро і милосердя».

Лікарня коштувала їй 225 тисяч золотих карбованців і була відкрита 18 травня 1904 року. До кінця своїх днів Анна Михайлівна утримувала лікарню, на що витратила ще 300 тисяч карбованців. На ім'я Анни Дмитрян була надіслана найвища нагорода Червоного Хреста – золотий знак Ордену I ступеню Червоного Хреста їй офіційно надано звання Почесної попечительки Єлисаветградського Червоного Хреста. Деякий час в будівлі цієї лікарні

Ганна Дмитрян, видатна єлисаветградська меценатка

знаходився міський пологовий будинок № 2 Святої Анни.

У 1918 році Україна оголосила себе демократичною країною. Але після воєн і революцій в ній лютували голод і епідемії, бракувало ліків і медиків, вмирали безпритульні. 18 квітня 1918 року в Києві відбувся з'їзд, на якому було організоване Українське Товариство Червоного Хреста. Воно почало створювати пункти харчування, протитуберкульозні та венерологічні диспансери, станції боротьби з малярією, будинки для безпритульних. В період 1921–1923 років діяльність Червоного Хреста вже Української республіки була тісно пов'язана з міжнародними організаціями. Так, на території нашої області діяли міжнародні благодійні організації «Джойнт», «АРА», «Чехословацький Червоний Хрест», «Місія Ф.Нансена». Цими організаціями постачалися медикаменти та продукти харчування, готувалася їжа для пересувних їдалень.

Особливої уваги заслуговує активна діяльність Місії Нансена. Ім'я легендарного норвежця Фрітьофа Нансена для багатьох українців невідоме. Аристократ, барон за походженням, вчений і полярний дослідник, мислитель і спортсмен, Ф.Нансен зробив для українського народу в його тяжку годину стільки, скільки не зробив би й цілий полк меценатів. Місії Нансена були відкриті як у великих містах України – Одесі, Харкові, Єлисаветграді, Олександрії, так і в маленьких – Новомиргороді, Знам'янці, Бобринці. Діяльність

місії була всебічною: від постачання продуктів харчування та ліків, відкриття пересувних їдалень, підвозу товарів на місця до заготівлі дров і встановлення опалювальних котлів. З Харбіну, куди приходили цілими вагонами сіль, цукор, крупи, борошно, олія, ліки, дрова, одяг, вантажі направлялись в Україну.

Представником місії в Єлисаветграді був керівник Червоного Хреста доктор І. Савицький. З 1921 по 1923 роки в елисаветградських пересувних їдальнях допомогу отримали 10 тисяч осіб. В 1922 році були відкриті їдальні на 100 дітей в Новомиргороді та Бобринці. Завдяки Місії Нансена в Україні було врятовано близько 6 млн. дітей і 800 тисяч дорослих.

В довоєнні роки Український Червоний Хрест утримував за свій рахунок 325 медико-профілактичних та дитячих закладів, 400 аптек та магазинів гігієни та санітарії, відкрив курси по підготовці сандружинниць та санінструкторів. Діяли такі курси й при Кіровоградському міському комітеті Червоного Хреста. Вихованки цих курсів – 16-річні дівчата Олександра Никитинська, Марія Воленко, Віра Кожухар та інші – в роки Другої світової війни виносили з воєнних ешелонів, що прибували в наше місто, поранених бійців, доставляли їх в шпиталі та доглядали за ними. Багатьох сандружинниць було відправлено на фронт, де вони, ризикуючи власним життям, рятували воїнів на полі бою.

*Кіровоградські сандружинниці.
Фото початку 1940-х років*

В післявоєнні роки Український Червоний Хрест допомагає відновити мережу сільських лікарень, будує лазні та їдальні, проводить просвітницьку роботу серед населення. В цей час важливе значення отримало продовження зміцнення зв'язків і співпраці з органами й установами здоров'я та залучення широких мас до участі в заходах щодо ліквідації санітарних наслідків війни. Товариство розпочинає відновлення мережі лікувальних закладів, а також лазень, оздоровчих закладів, їдалень. Товариство Червоного Хреста України започатковує власну санітарну службу, у складі якої налічується 180 тисяч активістів. Завданням служби був контроль за гігієнічним станом водойм, ґрунтів, повітря. У широких масштабах здійснюється підготовка санактиву – людей, які в санітарних гуртках набули знання з певної галузі медицини й надавали лікарням, поліклінікам допомогу з догляду за хворими вдома, з охорони здоров'я дітей, профілактики інфекційних хвороб.

У 1948 році обласне Товариство Червоного Хреста України переїздить до нової будівлі розташованій на вулиці Гоголя, 98 в обласному центрі, де знаходиться і до сьогоднішнього дня.

Після набуття незалежності України у товаристві проходить реформування та організаційний розвиток для посилення основних напрямків діяльності: розвиток волонтерського руху, навчання першій допомозі, реагування на надзвичайні ситуації, поширення знань, спрямованих на захист населення, допомога найуразливішим верствам населення тощо.

Юрченко В.А., голова Кіровоградської обласної організації Товариства Червоного Хреста України

З 2004 року Кіровоградську обласну організацію Товариства Червоного Хреста України очолює Валерій Андрійович Юрченко. Завдяки його зусиллям та наполегливості значно покращилася матеріальна база обласної організації та зміцнився її авторитет серед мешканців області.

Навчання населення заходам надання першої домедичної допомоги

У період пандемії COVID-19 Товариство Червоного Хреста України мобілізує усі можливі ресурси для протидії його поширенню серед населення. Товариство проводить інформування щодо COVID-19 та вакцинацій, робить передачу обладнання та засобів індивідуального захисту до медичних установ, посилено підтримує на час пандемії вразливі верстви населення.

В умовах загроз воєнного характеру та враховуючи зростаючі можливості Кіровоградської обласної організації Товариства Червоного Хреста України у сфері реагування на надзвичайні ситуації та допомоги постраждалому

*Надання гуманітарної допомоги
постраждалому населенню*

населенню, розпорядженням начальника Кіровоградської обласної військової адміністрації її включено до складу регіональних служб цивільного захисту.

В цей непростий для країни час волонтери й співробітники Товариства Червоного Хреста України майже цілодобово працюють в різних куточках України. Вони доставляють гуманітарну допомогу тим, хто потребує, популяризують знання з першої допомоги й мінної небезпеки, надають психосоціальну підтримку. Створенні в організації загони швидкого реагування оперативно виїжджають на місця руйнувань будинків разом з екстреними службами і силами цивільного захисту, евакуюють людей та транспортують маломобільних осіб з «гарячих точок», чергують на залізничних вокзалах. Місцеві осередки товариства облаштовують місця для людей, які були вимушені покинути свої домівки, та забезпечують їх найнеобхіднішим.

Підписання Меморандуму про партнерство та взаємодію у сфері цивільного захисту між управлінням з питань цивільного захисту оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Кіровоградської ОДА та Кіровоградською обласною організацією Товариства Червоного Хреста України

Особовий склад загону швидкого реагування надає допомогу постраждалим від негоди мешканцям с. Володимирівка Катеринівської громади Кропивницького району Кіровоградської області

Зустріч евакопотягів на залізничному вокзалі в Кропивницькому, 2024 рік

ГЛАВА VI.

ОБЛИЧЧЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ КІРОВОГРАДЩИНИ

КАЛЬЧЕНКО
Валерій Михайлович

Указом Президента України від 31 серпня 1996 року № 777 Валерія Михайловича Кальченка було призначено на посаду міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Кальченко В.М. стояв у витоків формування МНС і відіграв ключову роль у його створенні та становленні. За час його керівництва міністерством започатковано законодавчу та нормативно-правову базу з питань цивільного захисту, зокрема прийнято Закон України «Про загальну структуру та чисельність військ Цивільної оборони» (1998), постанови Кабінету Міністрів України «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру» (1998)

та «Про порядок класифікації надзвичайної ситуації» (1998).

За майже два з половиною роки на чолі міністерства Валерій Михайлович Кальченко створив з двох зовсім різних за діяльністю центральних органів виконавчої влади (Штабу Цивільної оборони України та Міністерства у справах захисту населення від наслідків аварії на ЧАЕС) єдиний монолітний колектив професіоналів.

Нагороджений орденами «За заслуги» II та III ступенів, медаллю Міжнародної організації цивільної оборони.

ПОТАПЧУК
Павло Павлович

Понад двадцять років очолював штаб МППО-ЦО Кіровоградської області. Під його керівництвом відбувся перехід МППО на мирні повоєнні штати та відновлення силами МППО зруйнованих війною об'єктів. В 1961 році на обласному рівні очолював за-

ходи з реорганізації штабу МППО в штаб цивільної оборони.

Після звільнення зі служби тривалий час викладав на курсах цивільної оборони Кіровоградської області. Учасник Другої світової війни, полковник, відмінник цивільної оборони СРСР.

МЕЛЬНИК
Іван Терентійович

На посаді начальника штабу – заступника начальника цивільної оборони Кіровоградської області проходив службу з вересня 1987 року по січень 1992 року.

В цей період під його керівництвом відбулось будівництво споруд на складах непорушного запасу, які призначались для зберігання спеціальної техніки, необхідної для формування підрозділів цивільної оборони на особливий період та перехід районних і міських штабів ЦО на нову організаційно-штатну структуру.

За рішенням надзвичайної комісії Кіровоградської області в 1988 році очолив керівництво робіт з ліквідації

наслідків радіаційної аварії на території тресту «Кіровоградбуд». Має статус учасника ліквідації аварії на ЧАЕС.

За понад тридцять років служби в системі цивільної оборони нагороджений орденом «За службу Батьківщині» III ступеня та 10 медалями.

ВОЛКОВ
Володимир Васильович

Військова кар'єра Володимира Васильовича Волкова є класичним прикладом справжнього офіцера. У нього просто бездоганний послужний список: суворовець, курсант вищого військово-інженерного училища, слухач військово-інженерної академії, генерал-майор.

Після закінчення військової академії у 1989 році його доля тісно пов'язала з цивільною обороною. З 1989 по 1991 рік він начальник оперативного відділу штабу цивільної оборони Кіровоградської області, а з жовтня 1991 року він став його очільником. Саме на цих керівних посадах розкрились такі риси його характеру, як

цілеспрямованість, наполегливість і нестандартне мислення.

Указом Президента України у грудні 1996 року Волкова В.В. було призначено на посаду заступника міністра України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Після звільнення зі служби у 1998 році тривалий час працював на посаді начальника управління зони відчуження та мобілізаційної роботи Чорнобильської АЕС.

Нагороджений багатьма державними та відомчими нагородами.

ТИМОФІЄВ

Костянтин Миколайович

Після закінчення Кам'янець-Подільського вищого військово-інженерного училища, а згодом і військово-інженерної академії Костянтин Миколайович Тимофієв тривалий час проходив службу на командних посадах в інженерних військах та у військах і органах управління цивільної оборони колишніх республік СРСР. Після проголошен-

ня незалежності України перевівся для подальшої служби на Батьківщину.

Тривалий час обіймав керівні посади в системі цивільної оборони області: начальник обласних курсів цивільної оборони, заступник начальника штабу цивільної оборони області, начальник штабу цивільної оборони області. Після реорганізації штабу ЦО області з 1998 року і до звільнення зі служби очолював управління з питань надзвичайних ситуацій та захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Кіровоградської обласної державної адміністрації.

В листопаді – грудні 2000 року очолював організацію робіт з ліквідації наслідків стихійного лиха в західних районах області.

ФЕДОРЧАК

Віктор Васильович

Особлива сторінка історії цивільного захисту Кіровоградщини пов'язана з іменем Віктора Васильовича Федорчака. На всіх керівних посадах в підрозділах та органах управління

цивільного захисту області він проявив чималий практичний досвід як у сфері реагування на надзвичайні ситуації, так і в сфері управління.

У 2007 році очолив Головне управління МНС України у Кіровоградській області. Під його керівництвом значно покращились матеріально-технічні можливості та ефективність діяльності пожежно-рятувальної служби області.

З 2015 по 2019 роки очолював Головне управління ДСНС України у Одеській області.

Генерал-майор служби цивільного захисту. Заслужений працівник цивільного захисту України. Відзначений багатьма державними та відомчими нагородами.

ДЕМОРАЦЬКИЙ
Григорій Кирилович

Пройшовши «школу мужності» в лавах Радянської Армії, Григорій Кирилович Деморацький вирішив свою подальшу долю присвятити служінню

людям та боротьбі з вогняною стихією. Він стає пожежним.

Після закінчення у 1981 році школи підготовки молодшого і начальницького складу пожежної охорони розпочались суворі будні офіцера-вогнеборця. За цей час, з 1981 по 1999 роки, працює в пожежній охороні на різних посадах – від начальника караулу до начальника пожежної частини, тут гуртувався його характер.

Службу в підрозділах цивільного захисту розпочав у 1999 року, коли його було призначено на посаду начальника відділу оперативного реагування на надзвичайні ситуації управління з питань надзвичайних ситуацій та соціального захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи обласної державної адміністрації. З 2004 року по 2011 рік очолював управління з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи обласної державної адміністрації.

Полковник. Нагороджений державними та відомчими нагородами.

ЖУК

Володимир Степанович

Випускник Кам'янець-Подільського вищого військово-інженерного командного училища ім. маршала інженерних військ Харченка В.К., Володимир Степанович Жук протягом всього часу своєї служби був тісно пов'язаний з військами цивільної оборони, а згодом і службою цивільного захисту.

Безпосередньо з 1997 року проходив службу в підрозділах МНС України. Обіймав посади начальника штабу, першого заступника, командира окремого аварійно-рятувального загону МНС України.

У 2008 році призначений на посаду начальника управління цивільного захисту ГУ МНС України у Кіровоградській області. З 2010 року заступник начальника – начальник управління управління цивільного захисту ГУ МНС України у Кіровоградській області.

Після звільнення зі служби в МНС України у 2011 році призначений на посаду начальника управління з питань

надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Кіровоградської обласної державної адміністрації, яке очолював до 2013 року.

Полковник служби цивільного захисту. Нагороджений державними та відомчими нагородами.

СЛІНЧЕНКО

Володимир Андрійович

За понад тридцять років служби в підрозділах та органах управління служби цивільного захисту Слінченко Володимир Андрійович пройшов шлях від її становлення та розбудови до сучасності.

У період 2002 – 2003 років очолював відділ з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Ленінського району м. Кіровограда та управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення м. Кіровограда. В подальшому до звільнення зі служби в МНС України у 2010 році проходив службу на посаді заступника начальника управління

– начальника відділу організації заходів цивільного захисту управління цивільного захисту ГУ МНС України у Кіровоградській області, де відповідав за організацію та здійснення заходів захисту населення і територій регіону від надзвичайних ситуацій.

З 2013 року та по теперішній час очолює управління з питань цивільного захисту, оборонної роботи та взаємодії з правоохоронними органами Кіровоградської обласної військової адміністрації.

Має звання полковника служби цивільного захисту. Його багаторічна та бездоганна служба відмічена відомчою нагородою ДСНС України – «Знаком Пошани». Ветеран служби цивільного захисту.

ЛЕЩЕНКО

Олександр Якович

Кадровий військовий Олександр Якович Лещенко свою службу в системі цивільного захисту України розпочав у 1996 році. За цей період, з листопада 1996 року по грудень 2003

року, пройшов шлях від старшого офіцера мобілізаційної групи, начальника відділу захисту населення і територій, заступника та першого заступника начальника управління (головного управління) з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Кіровоградської обласної державної інформації.

З грудня 2003 року по квітень 2006 року проходив службу на посаді заступника начальника головного управління МНС України з реагування на надзвичайні ситуації, а з 2006 по 2011 роки – у центральному апараті МНС України на посадах начальника відділу інженерно-технічних заходів та захисних споруд, заступника директора департаменту цивільного захисту.

Після звільнення зі служби у 2011 році та по цей час працює на посадах державної служби в апараті МНС України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

За час служби приймав безпосередню участь у становленні системи цивільного захисту області, організував заходи щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та гасіння пожеж, а також безпосередньо розробляв законодавчі та нормативно-правові акти з питань цивільного захисту, зокрема є співавтором Кодексу цивільного захисту України та інших законів і підзаконних актів.

Займається викладацькою та науковою діяльністю. Сфера його наукових інтересів – національна безпека держа-

ви, національна стійкість та критична інфраструктура, цивільний захист та техногенна безпека, захист населення і територій в умовах надзвичайних ситуацій та під час воєнних дій. Кандидат політичних наук за спеціальністю «Основи національної безпеки». Тема його дисертації – «Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу».

За успіхи у службі та трудовій діяльності нагороджений низкою державних та відомчих нагород, зокрема: Почесною відзнакою МНС України, Почесною відзнакою РНБО України (III та II ступеня), медаллю «За відзнаку у військовій службі» (II ступеня), відзнакою Командувача об'єднаних сил «Козацький хрест» (II ступеня) та низкою медалей СРСР та України.

МАТЯХ

Вадим Валентинович

Матях Вадим Валентинович службу в системі цивільного захисту розпочав у 1998 році на посаді начальника шта-

бу – заступника начальника цивільної оборони Ленінського району м. Кіровограда. У 2001 році продовжив службу в управлінні з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Кіровоградської обласної державної адміністрації на посаді начальника відділу захисту населення і територій, а згодом, у 2003 році став заступником начальника цього управління.

Після утворення ГУ МНС України у Кіровоградській області в 2004 році очолює відділ цивільного захисту, а з 2005 року – начальник управління цивільного захисту. В 2010 році призначений на посаду заступника начальника Головного управління – начальник управління по роботі з персоналом та з питань мінімізації наслідків Чорнобильської катастрофи ГУ МНС України у Кіровоградській області.

Після звільнення зі служби в МНС України працював заступником начальника навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області.

Полковник служби цивільного захисту. Нагороджений державними та відомчими нагородами.

МУКОНІН
Юрій Васильович

У період з 1997 по 2004 роки очолював курси цивільної оборони Кіровоградської області. Після звільнення зі служби і по теперішній час працює викладачем навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області. Автор багатьох навчальних посібників та методичних розробок з питань цивільного захисту.

Приймав участь у ліквідації наслідків буревію на Волині у 1997 році та ліквідації наслідків катастрофічної пожеви на Закарпатті у грудні 1998 року.

Полковник у відставці. За багаторічну самовіддану працю, вагомий особистий внесок у підвищення екологічної та техногенної безпеки нагороджений медаллю «За бездоганну службу» III ступеня та іншими державними і відомчими нагородами.

ДУБЕНСЬКИЙ
Олександр Михайлович

Випускник Московського військового училища цивільної оборони Дубенський О.М. понад тридцять років присвятив службі в підрозділах цивільної оборони. Тривалий час очолював штаб цивільної оборони міста Кіровограда, нині Кропивницький. Після звільнення зі служби працював викладачем навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області.

Полковник у відставці. Учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. Нагороджений державними та відомчими нагородами.

КОВАЛЕНКО
Сергій Миколайович

Після закінчення у 1981 році Черкаського пожежно-технічного училища МВС СРСР Коваленко Сергій Миколайович розпочав свою службу в Кіровоградському гарнізоні пожежної охорони на посаді начальника караулу першої пожежної частини. Потім була викладацька робота в навчальному пункті, різні посади аж до начальника відділу служби обласного управління пожежної охорони. Без відриву від служби у 1988 році закінчив Вищу інженерну пожежно-технічну школу

МВС СРСР. Тривалий час очолював штаб пожежогасіння, а після реорганізації служби оперативно-координаційний центр ГУ МНС України у Кіровоградській області. Під його безпосереднім керівництвом було ліквідовано багато великих та складних пожеж на території області.

З лютого 2006 року, після виходу на пенсію, перейшов на службу в органи місцевого самоврядування та очолив управління з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Кіровоградської міської ради. Після реорганізації управління у 2021 році та по теперішній час обіймає посаду начальника відділу з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення Кропивницької міської ради.

Очолюючи управління з питань надзвичайних ситуацій координував проведення аварійно-відновлювальних робіт з ліквідації наслідків буревіїв у Кропивницькому в 2007 та 2020 роках.

Полковник служби цивільного захисту. Відзначений державними та відомчими нагородами.

ГЛАВА VII.

КАЛЕНДАР ВИЗНАЧНИХ ДАТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

3 лютого 1993 року Верховна Рада України прийняла Закон «Про Цивільну оборону України».

1 березня – Всесвітній день цивільної оборони. Це свято присвячене підготовці цивільного населення до надзвичайних ситуацій і різних подій. У цей день проходять різні семінари та навчання з порятунку себе в разі НС. Також в цей день перевіряють технічне обладнання для захисту населення.

Історія свята бере свій відлік від 1 березня 1972 року, коли була створена Міжнародна Організація Цивільної Оборони (МОЦО), яка навчала людей самозахисту в разі катастроф. З 1990 року щорічно 1 березня День цивільної оборони відзначають всі країни, які вступили в МОЦО, в їхньому числі й Україна.

17 квітня 1870 року народився Жорж Сен Поль (17.04.1870 – 07.04.1937), французький військовий лікар та дослідник. У 1931 році він став засновником Асоціації женецьких зон, яка займалась створенням теорій, призначених для розміщення цивільного населення під час військових конфліктів, передбачаючи принципи Женецьких конвенцій 1949 року. Ця організація з часом перетворилась у Міжнародну організацію цивільної оборони.

18 квітня 1918 року в Києві відбувся установчий з'їзд, на якому було організоване Українське Товариство Червоного Хреста. Цей день вважається днем заснування Національного комітету Червоного Хреста України.

8 травня 1828 року народився Анрі Дюан (08.05.1828 – 10.10.1910) – засновник міжнародної гуманітарної організації «Міжнародний комітет Червоного Хреста», швейцарський громадський діяч, лауреат Нобелівської премії миру, його ідеї лягли в основу Женецьких конвенцій 1864 року.

10 травня 1994 року Кабінет Міністрів України приймає Постанову за №299, якою затверджується «Положення про цивільну оборону України». Вперше було визначено, що цивільна оборона України є державною системою органів управління, сил і засобів, що створюється для організації і забезпечення захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, екологічного, природного та воєнного характеру.

14 травня 1927 року була прийнята постанова Ради праці й оборони «Про організацію повітряної хімічної оборони території Союзу РСР». Ця подія стала важливим кроком на шляху укріплення протиповітряної оборони. Нею були визначені заходи щодо посилення захисту від можливих

ударів з повітря стратегічно важливих районів країни: аеродромів, споруд залізничного та водного транспорту, засобів зв'язку, заводів і фабрик, складів, великих населених пунктів. Територія країни розподілялася на прикордонну загрозову зону і тил.

Червень 1998 року. Штаб цивільної оборони Кіровоградської області реорганізовано в Управління з питань надзвичайних ситуацій та захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи Кіровоградської обласної державної адміністрації.

Липень 1961 року. Місцева протиповітряна оборона була перетворена у Цивільну оборону, яка стала складовою частиною системи загальнодержавних оборонних заходів, що здійснювалися у мирні та воєнні часи з метою захисту населення і народного господарства країни від зброї масового ураження та інших засобів масового ураження противника, а також для проведення рятувальних та невідкладних аварійно-рятувальних робіт в осередках ураження, зонах можливого затоплення. Були утворені штаби цивільної оборони усіх союзних, автономних республік, країв, областей, міст, районів, об'єктів народного господарства.

14 липня 1841 року затверджено перший штатний розпис Єлисаветградської пожежної команди. З цієї дати бере свій відлік історія пожежної охорони в місті.

1 серпня 1961 року утворено штаб цивільної оборони Кіровоградської області. Першим начальником штабу цивільної оборони було призначено підполковника Потапчука П.П.

12 серпня 1949 року була прийнята четверта Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни.

22 серпня 1864 року в Женеві представниками 12 держав прийнято Конвенцію (Женевська конвенція 1864 р.) про догляд за пораненими і хворими солдатами воюючих армій. До 1907 року до неї приєдналось ще 37 країн.

1 вересня 1957 року була заснована мережа Курсів цивільної оборони, зокрема в Кіровоградській області були утворені 387 курсів цивільної оборони, які в 2005 році було реформовано в Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Кіровоградської області.

17 вересня – День рятівника. Свято було встановлено 12 вересня 2008 року Указом Президента України на підтримку ініціативи громадськості та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи для вшанування заслуг працівників аварійно-рятувальних служб, пожежної охорони та інших спеціальних формувань, а також громадян, які внесли свій внесок у спра-

ву ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, захисту життя і здоров'я людей.

2 жовтня 2012 року Президент України підписав Кодекс цивільного захисту України, котрий об'єднав і узагальнив все чинне законодавство України з питань цивільного захисту.

4 жовтня 1932 року затверджується «Положення про Місцеву протиповітряну оборону» (МППО), спадкоємницею якої у 1961 році стала Цивільна оборона.

9 грудня 2010 року шляхом реорганізації Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій і в справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи було утворено Міністерство надзвичайних ситуацій України.

24 грудня 2012 року Міністерство надзвичайних ситуацій України Указом Президента України № 726/2012 від 24 грудня 2012 року «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» було реорганізоване в Державну службу України з надзвичайних ситуацій.

ЛІТЕРАТУРА ТА ДЖЕРЕЛА

1. Полтанов О.І., Доманській В.А., Очкала В.М., Костилева Л.Б. Історія пожежної охорони Кіровоградщини 1847 – 1997: Вид-во «Дніпропетровська книжкова друкарня», 1998.
2. Борис О.П. Історичні тенденції формування та розвитку системи цивільного захисту в Україні та світі: Державне управління: удосконалення та розвиток № 1, 2016.
3. Васійчук В.О., Гончарук В.Є., Качан С.І., Мохняк С.М. Основи цивільного захисту: Навч. посібник / В. О. Васійчук, В. Є Гончарук, С. І., Качан, С. М. Мохняк. – Львів: Вид-во Нац. унів-ту «Львівська політехніка», 2010. – 417 с.
4. Смирнов В.А., Дикань С.А. Основи цивільного захисту: Навч. посібник. Полтава, 2013. – 300 с.
5. Галушко Ю.І., Шершнев М.А., Карпенко В.І. Вплив розвитку військ ППО в часи Великої Вітчизняної Війни на створення ракетних військ повітряних сил Збройних сил України: Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України, 2010, № 1 (3).
6. Труш О.О. Історичний розвиток державної політики у сфері цивільного захисту України. – 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2009-2/doc/1/10.pdf>.
7. МНС України: історія становлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/history>.
8. Полулях І. Перед ним відступали непереборні: Надзвичайна ситуація. – 2012. – № 1 с. 22-23

ЗМІСТ

Передмова	3
Глава 1. Віхи цивільної оборони: формування, розвиток і сьогодення	5
Глава 2. Від військ цивільної оборони до служби цивільного захисту	19
Глава 3. Цивільний захист на сучасному етапі	28
Глава 4. Історичний опис надзвичайних ситуацій та небезпечних подій регіону	32
4.1 Резонансні пожежі та розвиток пожежної служби	32
4.2 Паводок.	41
4.3 Спалахи інфекційних хвороб	44
4.4 Радіаційна аварія	51
Глава 5. Червоний Хрест: гуманітарна місія понад півтора століття.	54
Глава 6. Обличчя цивільного захисту Кіровоградщини	60
Глава 7. Календар визначних дат цивільного захисту	69
Література та джерела	72

Науково-популярне видання

Костянтин ДРУЖИНІН, Володимир СЛІНЧЕНКО

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ КІРОВОГРАДЩИНИ: історія, події та сучасність

Редагування і коректування – Валентина БАЖАН

Дизайнер – Василь Ященко

Підписано до друку 26.06.2025.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 8,6. Замовлення №____. Наклад 8 прим.

Видавець та виготовлювач СПД ФО Лисенко С. В.
225006, м. Кропивницький, вул. Дворцова, 31, кв. 4
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 8090 від 18.03.2024
kod@kod.kr.ua